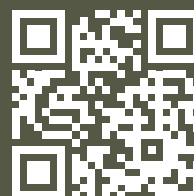

2025

Rīgas valstspilsētas pašvaldības aprites ekonomikas stratēģija līdz 2040. gadam

RĪGA

Saturs

Saisinājumu saraksts.....	3
Ievads	4
Kopsavilkums	5
1. Aprite ekonomikas principi un tiesiskais ietvars	9
1.1. Aprite ekonomikas politikas starptautiskais un ES ietvars	10
1.2. Globālie aprite ekonomikas izaicinājumi pilsētās.....	12
1.3. Normatīvais regulējums aprite ekonomikas jomā – ES, Latvijā un Rīgas valstspilsētā.....	13
1.4. Investīcijas aprite ekonomikas veicināšanai.....	15
1.5. Eiropas Savienības dalībvalstu pieredze aprite ekonomikas stratēģiju izstrādē.....	16
2. Rīgas valstspilsētas pašvaldības īss raksturojums un esošās situācijas analīze, vietējais konteksts un izaicinājumi aprite ekonomikas īstenošanā.....	18
2.1. Galvenās problēmas un šķēršļi aprite ekonomikas attīstībai	19
2.2. Aprite ekonomikas ieviešanas un attīstības iespējas.....	23
3. Rīgas valstspilsētas pašvaldības atbildības jomas aprite ekonomikas ieviešanā	25
3.1. Pašvaldības saimniecība un publiskā ārtelpa	27
3.2. Pilsētas resursu centri un sadzīves jautājumi	27
3.3. Kultūra, radošās nozares un industrijas, ražošana	28
3.4. Būvniecība	30
3.5. Energoapgāde	31
3.6. Ūdens resursa patēriņš	33
3.7. Mobilitāte un transports	34
4. Ilgtermiņa vīzija Rīgas valstspilsētas pašvaldībai pārejā uz aprite ekonomiku līdz 2040. gadam.....	37
4.1. Vīzija	38
4.2. Stratēģiskais mērķis un politikas rezultāti.....	38
5. Stratēģijas ieviešana un uzraudzība	44
5.1. Komunikācija un sadarbība ar iekšējām un ārējām ieinteresētajām pusēm Stratēģijas īstenošanai	45
5.2. Stratēģijas ieviešana un uzraudzība.....	45
5.3. Risku analīze stratēģijas ieviešanai	48

Saīsinājumu saraksts

ANO vai UN	Apvienoto Nāciju Organizācija (<i>angļu val. UN – United Nations</i>)
BBNA	Būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumi (<i>angļu val. CDW – construction and demolition waste</i>)
DSO	Depozīta sistēmas operators
DRN	Dabas resursu nodoklis
EVA vai EEA	Eiropas Vides aģentūra (<i>angļu val. EEA – European Environment Agency</i>)
ES	Eiropas Savienība
IAM	Ilgtspējīgas attīstības mērķi
LBP vai LBA	Latvijas Būvuzņēmēju partnerība
LVAf	Latvijas vides aizsardzības fonds
NVO	Nevalstiskās organizācijas
REA	Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūra "Rīgas enerģētikas aģentūra"
ZIZIMM	zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība

Co-funded by
the European Union

CIRCULAR ECONOMY

Creative Circular Cities

Stratēģija ir sagatavota pēc Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūras "Rīgas enerģētikas aģentūra" pasūtījuma Eiropas Savienības INTERREG Baltijas jūras reģiona programmas projekta "Radošas un aprītīgas pilsētas pārejas uz aprites ekonomiku veicināšana vietējā līmenī, iesaistot kultūras un radošās nozares un industrijas (CCC)" ietvaros. **Projektu līdzfinansē Eiropas Savienības INTERREG Baltijas jūras reģiona programma 2021.-2027. gadam.**

"Rīgas valstspilsētas pašvaldības aprites ekonomikas stratēģija līdz 2040. gadam" autori ir SIA "Sustainability partners" (www.spartners.org).

Ne Eiropas Savienība, ne finansējuma piešķirējs nav atbildīgi par šajā stratēģijā pausto saturu. Informācija atspoguļo tikai autoru nostāju un viedokli, kas var nesakrist ar Eiropas Savienības (ES), INTERREG Baltijas jūras reģiona programmas vai Rīgas enerģētikas aģentūras viedokli.

Ievads

Aprites ekonomika ir ilgtspējību veicinošs ražošanas un patēriņa modelis, kas paredz produktu, materiālu un resursu vērtības noturēšanu, atjaunošanu un atkārtotu izmantošanu pēc iespējas ilgākā laika periodā, tādējādi samazinot to ietekmi uz vidi. Aprites ekonomikas sniegtie ieguvumi: resursu pārvaldība, ekonomikas transformācija, prasmīga saimniekošana, infrastruktūras un tehnoloģiju uzturēšana un attīstība, respektējot resursu patēriņa planetārās robežas¹, kā arī sociālā labklājība.

Daži ekonomisko ieguvumu piemēri – iespēja veidot jaunus sadarbības modeļus, atklāt jaunus tirgus, ieviest aprites ekonomikas principus visā piegādes ķēdē, radīt jaunas darba vietas, piesaistīt investīcijas, veidot finansiālus un resursu ietaupījumus, izmantojot apritīguma principus un industriālo simbiozi. Sociāli pozitīvās ietekmes ir kvalitatīvi un ilgtspējīgi mājokļi, kā arī dzīves kvalitātes, veselības aspektu un drošības aspektu uzlabošanās. Pie vides aspektu ieguvumiem var minēt kopējo ikgadējo siltumnīcefekta gāzu emisiju, kā arī pirmreizējo izejvielu iegūšanas apjoma un patēriņa samazināšanos, atkritumu apjoma samazināšanos un vides tīrības veicināšanu.

Balstoties uz Ellen Macarthur Foundation pētījumu "Aprites ekonomikas ieviešana Eiropas pilsētās: pašreizējā situācija", ir secināts, ka ES pilsētām nav izstrādātas visaptverošas aprites ekonomikas stratēģijas vai rīcības plāni. Tikai atsevišķas Eiropas pilsētas ir uzsākušas pāreju uz aprites ekonomiku un izstrādājušas detalizētāku redzējumu par aprites ekonomikas ieviešanas procesu, tostarp apgūstot jaunas zināšanas, eksperimentējot un pilnveidojot kapacitāti aprites ekonomikas jomā. Lai paātrinātu aprites ekonomikas principu ieviešanu pilsētā, ir nepieciešami inovatīvi risinājumi, jauns politiskais redzējums, izmaiņas normatīvajā regulējumā un visu iesaistīto pušu cieša sadarbība².

"Rīgas valstspilsētas pašvaldības aprites ekonomikas stratēģijas līdz 2040. gadam" (turpmāk – Rīgas aprites ekonomikas stratēģija) mērķi tika veidoti balstoties uz pašvaldības spēju ietekmēt procesus un pieņemt lēmumus (piemēram, izveidojot atbilstošu infrastruktūru apritīguma principu ieviešanai pilsētā, tostarp teritorijas un investīciju plānošanā), kā arī izmantot pieejamos resursu sabiedrības informēšanā un izglītošanā aprites risinājumu pieejamības nodrošināšanai. Definējot mērķus tika ņemta vērā Eiropas vadošo pilsētu labā prakse aprites ekonomikas stratēģijas ieviešanā (piemēram, definējot jomas, kurās pašvaldība vēlas novirzīt savus resursus apritīguma principu ieviešanas nodrošināšanai). Ņemot vērā ierobežoto datu pieejamību gan valsts, gan pilsētu līmenī, lielākais izaicinājums Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas izstrādē bija mērķrādītāju noteikšana. Jānorāda, ka ir būtiski plānot mērķus un rīcības tieši pārvaldīto resursu jomā – t. i. iesaistot pilsētu departamentus (piemēram, resursu pārvaldības optimizācija).

Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas lielākais izaicinājums būs investīciju plānošana izvirzīto mērķu sasniegšanai – šis process prasīs politisku izšķiršanos.

Jānis Ikaunieks

Rīgas enerģētikas aģentūras direktors

¹ Planetāro robežu koncepcija ietver deviņu planētu robežu kopumu, kuru ietvaros cilvēce var turpināt attīstīties un zelt nākamajām paaudzēm. Pieejams: <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

² <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/articles/circular-economy-implementation-in-european-cities-the-state-of-play>

Kopsavilkums

Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūras "Rīgas enerģētikas aģentūra" (REA) uzdevumā tapusi Rīgas apries ekonomikas stratēģija ir loģisks papildinājums un turpinājums iepriekš izstrādātajiem vidēja termiņa plānošanas dokumentiem ("Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam" un "Rīgas valstspilsētas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2022.–2030. gadam"), un sniedz redzējumu par to, kā pašvaldība sasniegs izvirzītos pilsētas klimata mērķus, ieviešot apries ekonomiku atbalstošus pasākumus. Rīgas apries ekonomikas stratēģija ir nepieciešama, lai risinātu esošās ar resursu izmantošanu, atkritumu apsaimniekošanu un klimata pārmaiņām saistītās problēmas. Tā sniegtu iespēju uzlabot ekonomisko, vides un sociālo ilgtspēju, veicinātu inovācijas un pilsētas iedzīvotāju dzīves kvalitātes paaugstināšanos.

Šis dokuments ir apries ekonomikas jomas attīstības ilgtermiņa stratēģiskās plānošanas dokuments. Tas izstrādāts balstoties uz Eiropas Pilsētu mēru paktu (turpmāk – Pakts), kam Rīgas valstspilsētas pašvaldība pievienojās 2008. gadā. Minētajā Paktā šobrīd apvienojušās vairāk nekā 10 tūkstoši Eiropas pašvaldību un tajā atrunāta Pakta dalībnieku apņemšanās panākt ne vien nozīmīgu CO₂ emisiju apjoma samazinājumu līdz 2030. gadam (vismaz 40% samazinājums pret bāzes, 1990., gadu), bet arī nodrošināt klimatneitralitātes sasniegšanu ilgtermiņā (līdz 2050. gadam). Lai sasniegtu šos mērķus, pašvaldība ir izstrādājusi Rīgas valstspilsētas enerģētikas un klimata rīcības plānu līdz 2030. gadam ar prasību ieviest apries ekonomikas principus (piemēram, īstenojot pašvaldības mājokļu programmu un virkni energoefektivitātes un citu resursu efektīvas izmantošanas pasākumus – t. i. energopratības aktivitātes u. c.).

Apries ekonomikas principu ieviešana reģionālā mērogā ietverta augstākā līmeņa ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentā "Rīgas plānošanas reģiona attīstības stratēģija 2014.–2030. gadam", kas nosaka Rīgas metropoles areālā nodrošināmas ar efektīvu vides, dabas resursu un energopārvaldību saistītās darbības (tostarp iedzīvotāju izglītošanas aktivitātes). Jānorāda, ka visos ar klimata neitralitāti saistītajos stratēģiskajos un rīcības plāna dokumentos, pašvaldība ir apņēmusies ievērot apries ekonomikas principus (piemēram, ar ēku atjaunošanu un būvniecību, ar atjaunīgo energoresursu plašāku lietošanu, ar energoefektīvu iekārtu izmantošanu u. c. jomām saistītos projektos).

Rīgas apries ekonomikas stratēģija sastāv no piecām sadaļām, kurās ir iekļauta informācija par Eiropas, nacionālajām un reģionālajām nostādnēm apries ekonomikas jomā, kā arī par Rīgas apries ekonomikas stratēģijas sasaisti ar Rīgas valstspilsētas attīstības plānošanas dokumentiem. Tāpat dokumentā ir atspoguļoti izpētes dati par atsevišķām Rīgas valstspilsētai būtiskām jomām (piemēram, resursu patēriņa aspekts vai iespējas ietekmēt apries ekonomikas principu ieviešanu). Veidojot stratēģiju tika pētītas šādas jomas – pilsētas resursu centri un sadzīves jautājumi, kultūra un radošās nozares un industrijas, ražošana, būvniecība, ūdens saimniecība, mobilitāte un transports, enerģētika, pašvaldības saimniecība un publiskā ārtelpa. Par katru no jomām ir sniegts esošās situācijas apraksts, definēti galvenie izaicinājumi, kā arī sagatavoti secinājumi un rekomendācijas, kurās bāzēti galvenie stratēģijas mērķi. Rīgas apries ekonomikas stratēģijas izstrādes procesā tika veiktas ietekmes pušu intervijas un novadīti divi ietekmes pušu darbsemināri stratēģisko mērķu apspriešanai, saņemot ieteikumus stratēģijas pilnveidei.

Dokumentā atsevišķa sadaļa ir veltīta Rīgas apries ekonomikas stratēģijas vīzijai, stratēģiskajiem mērķiem, mērķauditorijām un galveniem rīcības virzieniem.

Lai sasniegtu izvirzīto vīziju un mērķi, stratēģijā tiek noteikti trīs politikas virzieni un trīsdesmit divi rezultatīvie rādītāji.

Aprites ekonomika

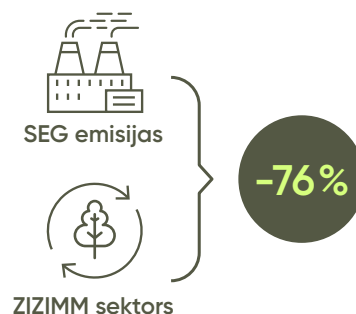
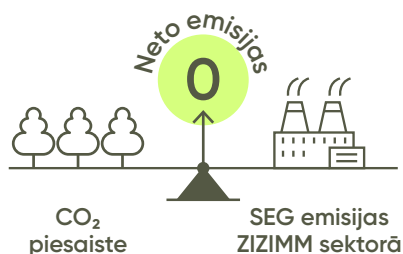
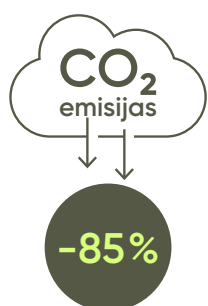

Aprites ekonomikas mērķis ir veidot atjaunojošu un reģeneratīvu sistēmu, kurā tiek samazināts izlieto resursu daudzums, tos atkārtoti pārstrādājot, patērējot pēc iespējas mazāk enerģijas un saīsinot pārstrādes ciklu. Tādējādi tiek mazināta sabiedrības un ekonomiskās darbības negatīvā ietekme uz vidi.

Latvija

Latvijas klimatneitralitātes stratēģijas mērķi, kurus atbalsta Aprites ekonomikas stratēģija Latvijai, klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam
(salīdzinot ar 2019. gadu)

Latvijas aprites ekonomikas mērķi līdz 2030. gadam

Palielināt
resursu
produktivitāti

0,90
€/kg → 1,55
€/kg

Palielināt
materiālu
apritīgumu

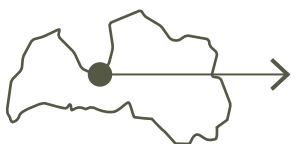
6,6% → 11,0%

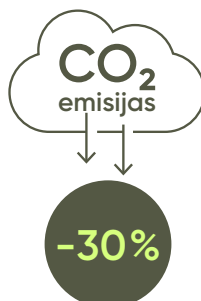
Palielināt sabiedrības
izpratni un līdzdalību
aprites ekonomikas
ieviešanā

Rīga

Rīgas valstspilsētas
ilgtspējīgas
enerģētikas un
klimata rīcības plāns
(2022–2030)

Klimatneitralitātes
sasniegšana līdz
2030. gadam

Rīgas aprites ekonomikas mērķi līdz 2040. gadam

Palielināt
resursu
produktivitāti

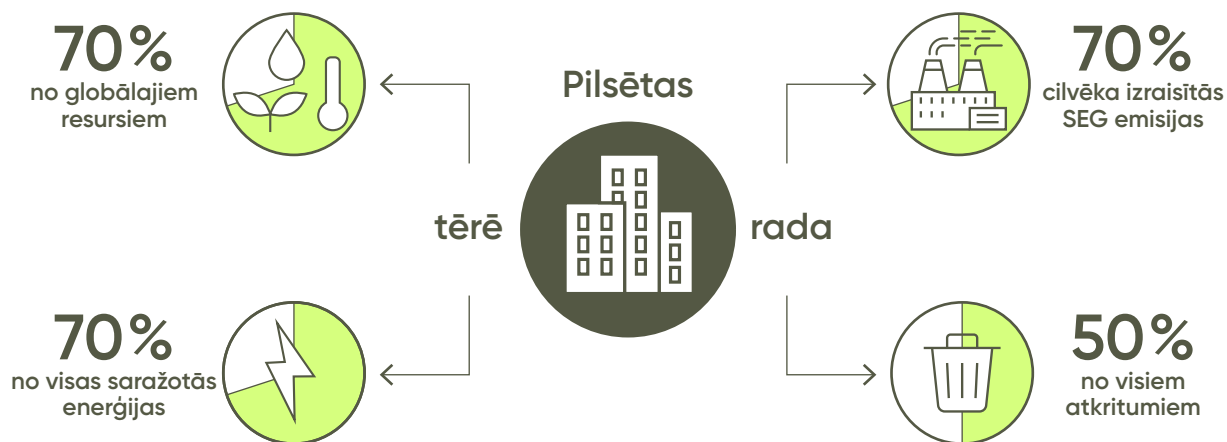
Palielināt
materiālu
apritīgumu

Palielināt sabiedrības
izpratni un līdzdalību
aprites ekonomikas
ieviešanā

Pilsētu ietekme uz resursiem

Neefektīva aktīvu, resursu, telpas un laika izmantošana pilsētā!

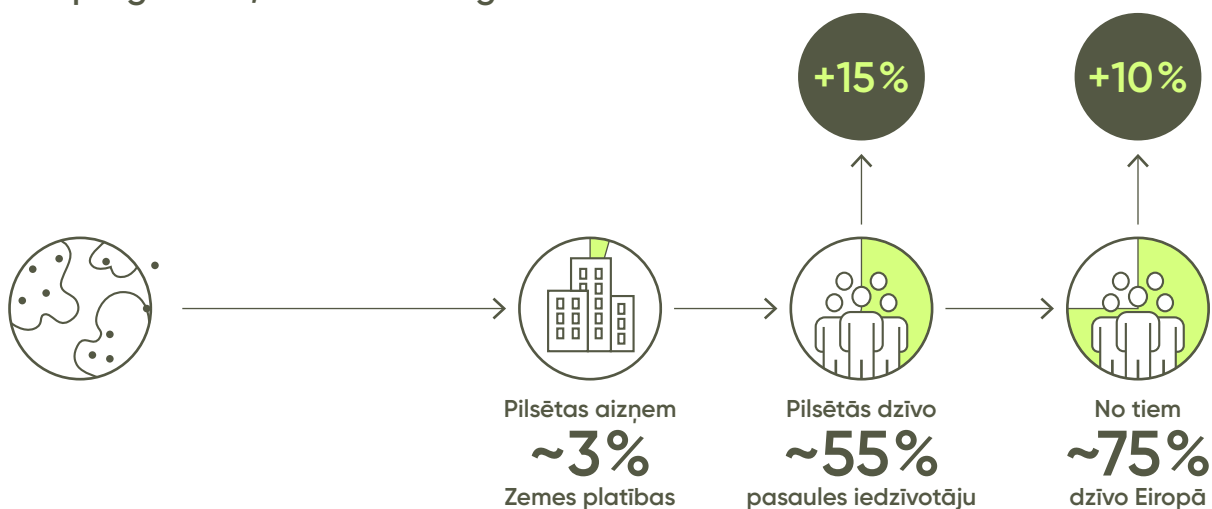
Piemēram:

 automašīna stāv neizmantota
 vairāk nekā
90% laika

 tiek
 izšķērdēts
30% pārtikas

 birojs vidēji
 tiek izmantots
35–50% laika

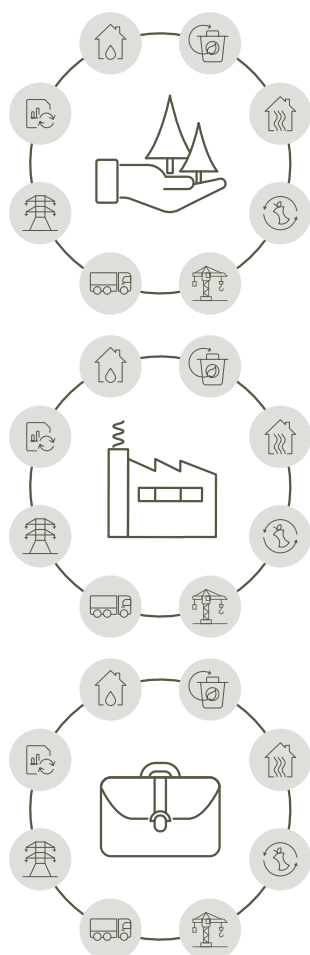
Saistībā ar pieaugošo urbanizāciju tiek prognozēts, ka līdz 2050. gadam

Rīgas aprites ekonomikas stratēģija

Vīzija

Rīga kļūst par modernu aprites ekonomikas inovāciju sākumpunktu, kas atbalsta jaunu tehnoloģiju, infrastruktūras un uz resursu atgriešanu aprītē vērstu procesu izstrādi, kā arī nodrošina planetāro robežu ievērošanu. Tādējādi Rīga kalpo par iedvesmas avotu citām Latvijas pašvaldībām un veicina Latvijas resursu produktivitāti.

AE 1. Rīgas iedzīvotājs lieto aprites ekonomiku atbalstošu infrastruktūru un iesaistās aprites ekonomikas īstenošanā.

Rīgas valstspilsēta veido infrastruktūru un pakalpojumus, kas atbalsta un motivē rīdniekus kļūt atbildīgākiem pret vidi un iesaista tos pārejā no lineāras ekonomikas uz aprites ekonomiku. Šīs prakses ieviešana tiek veicināta, valstspilsētai aktīvi nodrošinot informācijas pieejamību un aktivitātes, kas palīdz un motivē iedzīvotājus mainīt un pielāgot to uzvedības modeļus un paradumus.

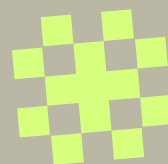
AE 2. Pašvaldība apritīgi apsaimnieko savā rīcībā esošos resursus.

Rīgas valstspilsētas pārziņā esošajā infrastruktūrā (nekustamie īpašumi, ceļi, industrializācijai paredzētās teritorijas) un resursu pārvaldībā plānots ieviest aprītīguma principus. Piemēram, izmantojot atbilstošus publiskā iepirkuma vai pašvaldības noteikto principu/ vadlīniju kritērijus, lai panāktu lietu un materiālu atkārtotu izmantošanu, labošanu, atjaunošanu un efektīvu izlietojumu vai lietojuma pārplānošanu.

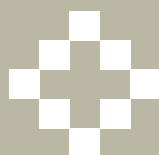
AE 3. Rīga ir piemērota izaugsmes un attīstības vieta uzņēmējiem, kas piemēro aprites ekonomikas principus.

Rīga kļūst par Latvijas aprites ekonomikas centru un uzņēmējdarbības atbalsta sākumpunktu, piesaistot investīcijas un uzņēmumus, kas vērsti uz aprites ekonomikas prakses pielietošanu biznesa modeli un aprītīgumu veicinošu projektu realizāciju, kā arī aprites ekonomikas principu ieviešanu pašvaldības kapitālsabiedrībās.

1. NODAĻA

Aprite ekonomikas principi un tiesiskais ietvars

1.1. Aprites ekonomikas politikas starptautiskais un ES ietvars

Pieaugot pasaules iedzīvotāju skaitam un labklājībai, veidojas arvien lielāks patēriņš un ar to saistītā ierobežoto resursu ieguve. Līdz 2050. gadam Eiropai jātransformē ekonomiskās attīstības modelis no lineāra uz augsti attīstītu aprites ekonomikas biznesa modeli. Aprites ekonomikas principu ieviešana, kopā ar citiem Eiropas Zaļā kursa pasākumiem, var mazināt cilvēka darbību ietekmi uz ekosistēmu un palīdzēt Eiropai attīstīt planētārajām robežām draudzīgu patēriņu. Planetāro robežu koncepcija piedāvā deviņu planētas robežu kopumu, kuru ietvaros cilvēce var turpināt augt un attīstīties arī nākamajās paaudzēs. Savukārt ja robežas tiek pārsniegtas, tad planētas ekosistēma vairs nespētu pašregulēties, tādējādi izraisot ekoloģisko, atmosfēras un biogeoķīmisko procesu destabilizāciju¹. Iepriekš minētais papildina ilgtspējīgas attīstības mērķus, kas izklāstīti Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) rezolūcijā "Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam" jeb Dienaskārtībā 2030 (UN, 2015)².

Zemāk attēloti uz aprites ekonomiku attiecināmie ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM) (skat. 1. attēlu):

1. attēls. Aprites ekonomika pilsētās un reģionos, ilgtspējīgas attīstības mērķi.
Avots: OECD 2020³

Aprites ekonomika tiek definēta kā ilgtspējīgu attīstību veicinošs paradigmas modelis, kas uzsver produktu, materiālu un resursu vērtības maksimālu celšanu un saglabāšanu ekonomiskajā aprītē iespējami ilgāku laika periodu. Šī modeļa ietvaros tiek mērķtiecīgi samazināts gan izejvielu patēriņš, gan radīto atkritumu apjoms, kā arī tiek minimizēta negatīvā ietekme uz apkārtējo vidi.

Lai gan joprojām nav vienotas, starptautiski pieņemtas, aprites ekonomikas definīcijas, ANO Vides asamblejas apraksts nodrošina kopīgu izpratni par dažiem tās pamatprincipiem. Aprites ekonomika tiek prezentēta kā "viens no pašreizējiem ilgtspējīgās ekonomikas modeļiem, kurā produkti un materiāli tiek veidoti tā, lai tos varētu atkārtoti izmantot, atjaunot, pārstrādāt vai atgūt (4R: reuse, remanufacturing, recycling and recovery), un tādējādi saglabāt ekonomikā pēc iespējas ilgāk, vienlaikus izvairoties vai samazinot atkritumu, īpaši bīstamo atkritumu, rašanos un novēršot vai samazinot siltumnīcefekta gāzu emisijas"⁴.

Pasaulē pieaug iedzīvotāju skaits un līdz ar to arī pieprasījums pēc gatavās produkcijas un izejvielām tās ražošanai. Saskaņā ar Eurostat datiem, ES importē aptuveni pusi no patērētajām izejvielām⁵. Patēriņa un ražošanas procesi nepastāv izolēti – tie ir atkarīgi no resursu krājumiem un to plūsmām ekonomiskajā aprītē, un nereti darbojas kā izaugsmes ierobežojums. Pienācīgi pārvaldot šos krājumus un plūsmas, kā arī veicinot vides un dabas kapitāla saglabāšanu, atjaunošanu un attīstību, aprites ekonomika sekmē sistēmas stabilitāti, tādējādi mazinot riskus, kas saistīti ar resursu izsīkumu.

¹ Stockholm Resilience Centre (2023). Planetary boundaries. Pieejams: <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

² <https://www.eea.europa.eu/publications/accelerating-the-circular-economy>

³ OECD (2020). The Circular Economy in Cities and Regions. Pieejams: https://www.oecd.org/en/publications/2020/10/the-circular-economy-in-cities-and-regions_dd1348ed.html

⁴ United Nations (n.d.) New Economics for Sustainable Development: Circular Economy. Pieejams: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/circular_economy_14_march.pdf

⁵ <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/production-and-consumption>

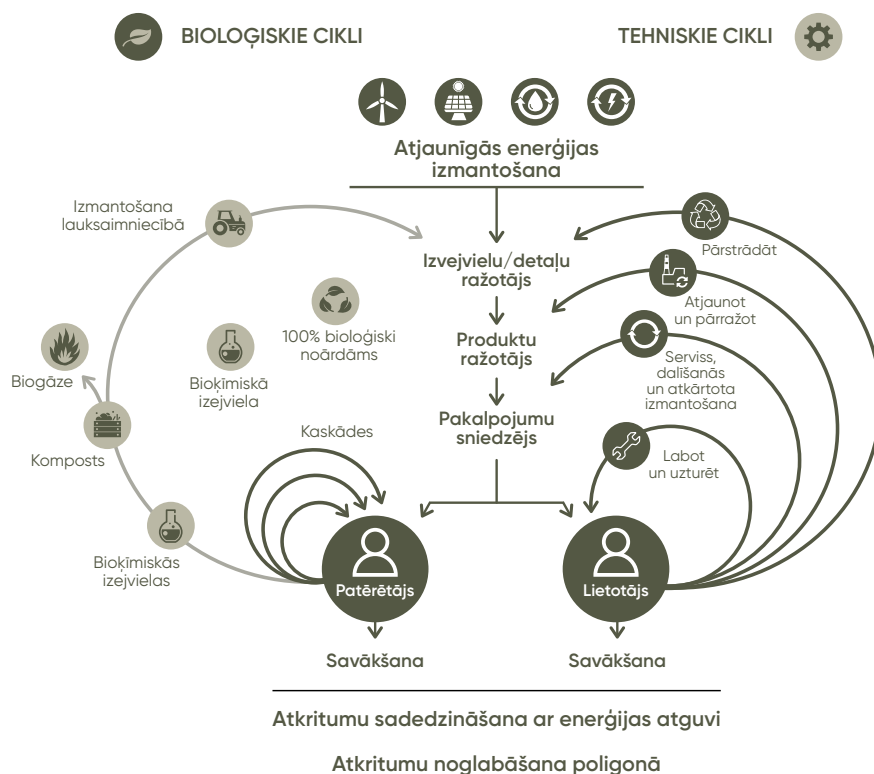
Aprites ekonomikas mērķis ir izmantot iepriekš minētās rīcības, lai samazinātu sabiedrības un ekonomiskās darbības radīto ietekmi uz vidi. Tā kā 80 % bioloģiskās daudzveidības zuduma un 50 % klimata emisiju ir saistītas ar resursu ieguvu un pārstrādi⁶, pašreizējais ražošanas un patēriņa modelis ir acīmredzami neilgtspējīgs⁷.

Pāreja uz aprites ekonomiku ir sarežģīts process, kas ietver virkni darbību un plašu ieinteresēto personu loku. ES institūcijas un nacionālās valdības nodrošina pārejas procesa virzību un regulējuma politisko vadību, veidojot ietvaru pārejas vadībai. Šo ekonomisko pārmaiņu mērķis tiks sasniegts, kad uzņēmumi izstrādās jaunus aprites biznesa modeļus ar samazinātu materiālu patēriņu un patērētāji pielāgosies jaunai uzvedībai, koncentrējoties uz efektīvāku un ilgstošāku produktu izmantošanu.

Aprites ekonomika ir iespēja transformēt patēriņa un ražošanas ietekmi uz vidi, kas palīdz risināt tādas globālas problēmas kā klimata pārmaiņas, piesārņojums un bioloģiskās daudzveidības samazināšanās. Tas uzliek noteiktu pienākumu rīkoties ne vien ES dalībvalstīm, bet pakārtoti – arī galvaspilsētām. Ir būtiski, ka pilsētas ar savu piemēru iedarbina šo tautsaimniecības pārmaiņu procesu un sniedz uzņēmējdarbībai, sabiedrībai un valsts pārvaldei nepieciešamās zināšanas, labās prakses piemērus un iedvesmu transformācijas īstenošanai.

2. attēlā atspoguļota aprites darbības un to ietekme uz produktu un materiālu vērtības saglabāšanu.

ES rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku identificē vairākus galvenos sektorus: apbūvētā vide; organiskais materiāls un bioloģiskie atkritumi; enerģija; ūdens; iepakojums un plastmasa; tekstilizstrādājumi; elektriskās un elektroniskās iekārtas. Šie sektori ir svarīgi, jo tiem ir lielākais aprites inovāciju potenciāls, kā arī lielākā ietekme uz vidi un resursu pieprasījumu⁸.

2. attēls. Aprites ekonomikas pamatprincipi

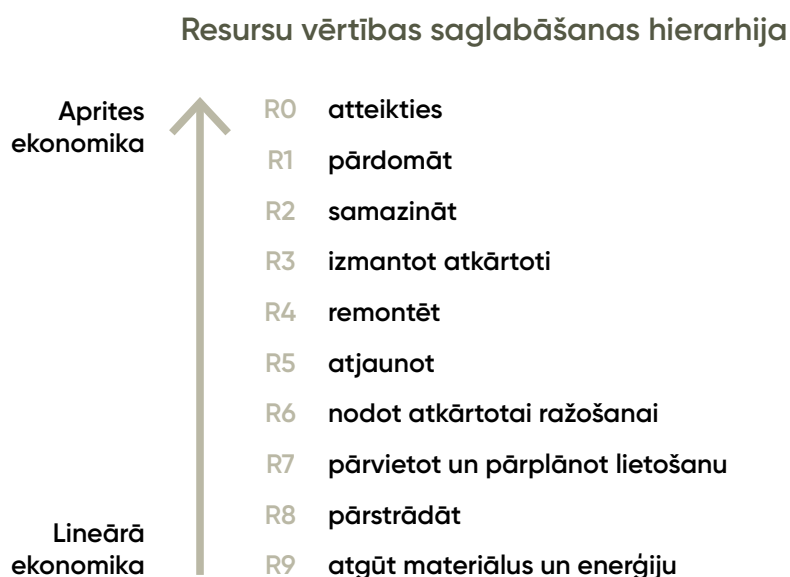
Avots: REA⁹

⁶ Global Resources Outlook (2019). Natural Resources for the Future we Want. Pieejams: <https://www.resourcepanel.org/file/1191/download?token=oxkXHwCD>

⁷ Accelerating the circular economy in Europe State and outlook 2024. EEA Report 13/2023. Pieejams: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/accelerating-the-circular-economy>

⁸ Key Circular Economy sectors. Pieejams: <https://circularcitiesdeclaration.eu/cities-and-the-circular-economy/key-sectors>

⁹ Kas ir aprites ekonomika. Pieejams: <https://rea.riga.lv/aprites-ekonomika/kas-ir-aprites-ekonomika/>

3. attēls. Resursu vērtības saglabāšanas hierarhija

Avots: adaptēts no Potting J, Hekkert M, Worrell E and Hanemaaijer A, (2016). Circular Economy: Measuring innovation in product chains. PBL Netherlands Environmental Assessment Agency, The Hague.

1.2. Globālie aprites ekonomikas izaicinājumi pilsētās

Globālā mērogā pilsētas aizņem apmēram 3% no Zemes platības un tajās dzīvo aptuveni 55% pasaules iedzīvotāju (Eiropā gandrīz 75%). Pieaugot urbanizācijai tiek prognozēts, ka līdz 2050. gadam pasaules pilsētās dzīvojošo iedzīvotāju īpatsvars palielināsies līdz 70%, bet Eiropā līdz pat 85%. Tomēr pilsētu ietekme sniedzas tālu aiz to robežām. Pilsētas patērē apmēram 70% no globālajiem resursiem un 70% no visas saražotās enerģijas. Tās ir atbildīgas par vairāk nekā 70% cilvēka izraisīto siltumnīcefekta gāzu emisiju un 50% radīto atkritumu. Tajā pašā laikā pilsētas neefektīvi izmanto aktīvus, resursus, telpu un laiku. Piemēram, automašīna stāv neizmantota vairāk nekā 90% laika, 30% pārtikas tiek izšķērdēta un birojs vidēji tiek izmantots tikai 35-50% laika¹⁰. Galvenās aprites ekonomikas atbalsta prioritātes, pamatojoties uz pilsētu iespējām:

- **Apbūvētā vide.** Būvniecības un būvju nojaukšanas procesā radītie atkritumi veido nozīmīgu resursu – t. i. materiālu pārstrāde un atkārtota izmantošana spēj būtiski samazināt atkritumu apjomu. Saskaņā ar ES un vadošo pētnieku datiem būvniecības un būvju nojaukšanas procesos radīto atkritumu apjoms globāli sasniedz ap 30% no visiem radītajiem atkritumiem^{11, 12}.
- **Bioloģiskie atkritumi.** Saskaņā ar UNEP “Global waste management outlook 2024”, bioloģiskie atkritumi globāli veido ~52% no sadzīves atkritumiem¹³. ES līmenī šis rādītājs svārstās ap 40%. Veicinot bioloģisko atkritumu pārstrādi un kompostēšanu, Eiropā iespējams trīskāršot apstrādāto atkritumu apjomu un radīt līdz 50 000 jaunu darbavietu.¹⁴
- **Enerģija.** Globālais enerģijas patēriņš 2023. gadā pieauga par 2,2%, kas ir ievērojami straujāks temps nekā periodā no 2010. līdz 2019. gadam (+1,5%/gadā)¹⁵. Pasaules mērogā pilsētas patērē aptuveni 75% no globālā enerģijas patēriņa un rada 70% no globālajām siltumnīcefekta gāzu emisijām, un šie rādītāji turpinās pieaugt. Gandrīz 10% no globālo emisiju pieauguma kopš 2015. gada var saistīt ar urbanizāciju¹⁶. Pilsētu energosistēmās nepieciešamas inovatīvas izmaiņas, pielāgojot tās aprites ekonomikas principiem.

¹⁰ THE 15 CIRCULAR STEPS FOR CITIES. The Circular City Centre – C3

¹¹ <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352710223019046#preview-section-references>

¹² https://environment.ec.europa.eu/topics/waste-and-recycling/construction-and-demolition-waste_en

¹³ https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/44939/global_waste_management_outlook_2024.pdf?sequence=3

¹⁴ ECN Data Report (2022). <https://www.compostnetwork.info/wordpress/wp-content/uploads/ECN-rapport-2022.pdf>

¹⁵ <https://yearbook.enerdata.net/total-energy/world-consumption-statistics.html>

¹⁶ <https://www.iea.org/reports/empowering-urban-energy-transitions/executive-summary>

- **Ūdens.** Saskaņā ar ANO Pasaules ūdens attīstības ziņojumu, globālais ūdens patēriņš pēdējo 100 gadu laikā ir pieaudzis sešas reizes. Primāri tas ir saistīts ar pilsētām, kas saskaras ar pieaugošu pieprasījumu pēc ūdens, ko izraisa urbanizācija un ekonomiskā attīstība. Tajā pašā laikā klimata pārmaiņas maina cilvēka pamatvajadzībām pieejamā ūdens kvalitāti un daudzumu¹⁷. Integrēta ūdens apsaimniekošana, samazinot primāro resursu trūkumu, veicina energoefektivitāti un ilgtspēju.
- **Plastmasa un iepakojums.** Aptuveni 40 % plastmasas atkritumu rodas no iepakojuma. Gada laikā pasaulē tiek radīts 141 miljons tonnu plastmasas iepakojuma. 2021. gadā ES valstis ir radījušas 84 miljonus tonnu iepakojuma atkritumu¹⁸. Ikgadējās emisijas, kas saistītas ar plastmasas ražošanu ES, veido aptuveni 13,4 miljonus tonnu CO₂ jeb aptuveni 20 % no ķīmiskās rūpniecības emisijām Eiropas Savienībā¹⁹. Zemie pārstrādes rādītāji negatīvi ietekmē ekonomiku, vidi un sabiedrības veselību, tāpēc plastmasas ražošana un pārstrāde Aprites ekonomikas rīcības plānā ir noteikta kā prioritāra joma. ES stratēģijā par plastmasu aprites ekonomikā, kas pieņemta 2018. gada janvārī tika noteiktas darbības, kuru mērķis ir panākt labāku plastmasas izstrādājumu dizainu, augstākus pārstrādes rādītājus un kvalitatīvākus pārstrādes materiālus²⁰. Ar uzlabotu dizainu un pārstrādi iespējams samazināt CO₂ emisijas un veicināt apritīgu plastmasas izmantošanu.
- **Tekstilizstrādājumi.** Katru gadu visā pasaulē tiek saražoti 92 miljoni tonnu tekstilizstrādājumu atkritumu. Ja vien nenotiks būtiskas pārmaiņas, tiek lēsts, ka līdz 2030. gadam globāli tiks radīti 134 miljoni tonnu tekstilizstrādājumu atkritumu gadā²¹. Neskatoties uz to, ka aptuveni 95 % nolietoto tekstilizstrādājumu ir iespējams pārstrādāt, lielākā daļa joprojām tiek izšķērdēti (sadedzināti vai nogādāti atkritumu poligonos)²².
- **Elektronika.** Elektriskie un elektroniskie atkritumi ir viena no visstraujāk augošajām cieta atkritumu plūsmām pasaulē. 2022. gadā visā pasaulē tika saražoti aptuveni 62 miljoni tonnu e-atkritumu, no tiem tikai 22,3 % tika dokumentēti kā oficiāli savākti un pārstrādāti²³. Nepareiza apsaimniekošana ir bīstama videi un cilvēkiem, tāpēc tiek veicināta iekārtu labošanas pieejamība un resursu atkārtota izmantošana. ES aprites ekonomikas rīcības plānā ir norādīts, ka aptuveni divi no trim eiropiešiem vēlētos turpināt izmantot savas pašreizējās digitālās ierīces ilgāk. Arī Latvijā veiktie pētījumi norāda uz iedzīvotāju gatavību dot otru iespēju elektroniskajām un elektriskajām iekārtām, ja to labošana būtu pieejamāka²⁴.

1.3. Normatīvais regulējums aprites ekonomikas jomā – ES, Latvijā un Rīgas valstspilsētā

Rīgas aprites ekonomikas stratēģija izceļ galvenās prioritārās darbības Rīgas valstspilsētas aprites ekonomikas iedzīvināšanai pilsētā un piedāvā pasākumus efektīvai pārejai uz aprites ekonomiku, nodrošinot resursu ilgtspējīgu izmantošanu un negatīvās ietekmes samazināšanu uz vidi. 4. attēlā atspoguļota dokumentu hierarhija, kas tiešā veidā ietekmē aprites ekonomikas stratēģiskā redzējuma izstrādi Eiropas Savienības, Latvijas un Rīgas valstspilsētas līmenī. ES un tās dalībvalstis izmanto minētajos dokumentos definētās iniciatīvas, lai veicinātu aprites ekonomikas ieviešanu valsts pārvaldes, uzņēmumu un sabiedrības ikdienā un lai veicinātu aprites ekonomikas vērtību īstenošanu, orientējoties uz tām aktivitātēm, kas spēj nodrošināt augstāku materiālu, resursu, vai produktu vērtību.

¹⁷ https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p:usmarcdef_0000372985&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_d4573ca6-3763-42be-93c0-619ea879933f%3F_%3D372985eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000372985/PDF/372985eng.pdf#WWDR%202020%20EN%20v05%2020APR.indd%3A.137567%3A1463

¹⁸ <https://www.businesswaste.co.uk/your-waste/packaging-waste-recycling/packaging-waste-facts-and-statistics/>

¹⁹ European Environment Agency (2024). Plastics. Pieejams: <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/plastics>

²⁰ European Commission (2018). COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A European Strategy for Plastics in a Circular Economy. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1516265440535&uri=COM:2018:28:FIN>

²¹ <https://www.businesswaste.co.uk/your-waste/textile-recycling/fashion-waste-facts-and-statistics/>

²² Key Circular Economy sectors. Pieejams: <https://circularcitiesdeclaration.eu/cities-and-the-circular-economy/key-sectors>

²³ [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/electronic-waste-\(e-waste\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/electronic-waste-(e-waste))

²⁴ <https://www.zalais.lv/aktuali/jaunumi/kampana-dod-iespeju-laboties-iestajas-pret-skepsi-iegadaties-lietotas-elektropreces>

Eiropas līmenī Zaļais kurss ir viens no galvenajiem virzītājspēkiem, kas nodrošina ilgtspējīga patēriņa un ražošanas veicināšanu (īpaši Latvijas 2020. gada Aprites ekonomikas rīcības plāna un tā ilgtspējīgu produktu politikas ietvarā). Pamatmērķis ir padarīt ilgtspējīgus produktus par normu ES valstīs un sniegt patērētājiem un publiskajiem pircējiem iespēju prioritāri izvēlēties ilgtspējīgu patēriņu.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija

Eiropas Savienības līmenis							
Eiropas Zaļais Kurss							
Aprites ekonomikas rīcības plāns (2020)							
ES rūpniecības stratēģija	ES ķīmisko vielu stratēģija	ES plastmasas stratēģija	ES stratēģija ilgtspējīgiem un apritīgiem tekstilizstrādājumiem	Nulles piesārņojuma rīcības plāns			
Latvijas līmenis							
Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam							
Aprites ekonomikas stratēģija Latvijai							
Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku 2020.–2027. gadam							
Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam							
Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.–2030. gadam							
Latvijas Dizaina Stratēģija 2022.–2027. gadam							
Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2021.–2028. gadam							
Rīgas valstspilsētas līmenis							
Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam							
Rīgas attīstības programma 2022.–2027. gadam							
Rīgas investīciju plāns 2024.–2026. gadam							
Rīgas valstspilsētas ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2022.–2030. gadam							
Rīcības plāns Rīgas metropoles areāla attīstībai							
Rīgas valstspilsētas pašvaldības aprites ekonomikas rīcības plāns 2026.–2030. gadam	Rīgas valsts-pilsētas klimatneitralitātes apņemšanās līdz 2030. gadam	Rīgas valstspilsētas pašvaldības Mājokļu politikas pamatnostādnes 2024.–2030. gadam	Apkaimju centru attīstības plāns 2024.–2028. gadam	Rīcības plāns vides trokšņa samazināšanai Rīgas aglomerācijā 2024.–2028. gadam	Rīgas valsts-pilsētas gaisa kvalitātes uzlabošanas rīcības programma 2021.–2025. gadam	Rīgas pilsētas velosatiksmes attīstības koncepcija 2015.–2030. gadam	Rīgas pilsētas sabiedrības integrācijas pamatnostādnes 2019.–2024. gadam

4. attēls. Normatīvais regulējums aprites ekonomikas jomā ES un Latvijā.

Avots: autoru veidots

Latvijas Republikas valdība ir izstrādājusi Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.–2027. gadam, kurā būtiska loma paredzēta Latvijas pašvaldībām. Šobrīd tikai septiņām no 47 pašvaldībām (tostarp divas valstspilsētas – Daugavpils un Rēzekne) ir izstrādātas aprites ekonomikas stratēģijas. Rīgas valstspilsētai, kā galvenajam Latvijas rūpniecības, darījumu, kultūras, sporta un finanšu centram ar lielu iedzīvotāju skaitu un būtisku ietekmi uz ekonomiku, vidi un resursu patēriņu, ir īpaši svarīgi izstrādāt savu aprites ekonomikas stratēģiju.

Stratēģijas nepieciešamību var pamatot ar zemāk minētajiem aspektiem, kas detalizētāk tiek apskatīti 2. nodaļā, sniedzot arī kvantitatīvo izvērtējumu:

Augsts resursu patēriņš un atkritumu radīšana – Rīga, tāpat kā citas lielpilsētas, patērē lielu resursu apjomu (tostarp enerģija, ūdens un būvmateriāli), vienlaikus radot ievērojamu daudzumu atkritumu. Piemēram:

- Būvniecības un būvju nojaukšanas procesā radītie atkritumi. Rīgas straujā attīstība cieši saistīta ar būvniecības apjoma pieaugumu, tādējādi radot materiālu atlikumu, kas bieži netiek efektīvi pārstrādāti vai atkārtoti izmantoti.
- Bioloģiskie un sadzīves atkritumi. Atkritumu apjoms pilsētā ir būtisks izaicinājums, tādēļ bioloģisko atkritumu pārstrāde un kompostēšana varētu samazināt poligonu noslodzi un veicināt dabisko resursu apriti.

Enerģētikas un klimata mērķu sasniegšana – Rīgas iedzīvotāju skaits un koncentrētais resursu patēriņš padara pilsētu par lielu oglekļa emisiju avotu. Lai sasniegtu ES un Latvijas klimatneitralitātes mērķus:

- Ir nepieciešams samazināt oglekļa pēdas nospiedumu, pārveidojot pilsētas energosistēmu, palielinot atjaunojamo energoresursu īpatsvaru un uzlabojot energoefektivitāti.
- Stratēģijas īstenošana ļautu Rīgai kļūt par paraugu citām Latvijas pašvaldībām.

Ekonomiskie ieguvumi un jaunas darbavietas – pāreja uz aprites ekonomiku sniegtu būtiskus ekonomiskos ieguvumus, piemēram:

- Jaunas darbavietas. Aprites procesi, piemēram, materiālu pārstrāde, bioloģisko resursu izmantošana un preču labošana, sniegtu iespēju izveidot simtiem jaunu darbavietu.
- Resursu ietaupījumi. Efektīvāka resursu izmantošana samazinātu uzņēmumu un pašvaldības izmaksas.

Sociālā un vides ilgtspēja

Dzīves kvalitātes uzlabošana. Aprites ekonomika var samazināt piesārņojumu, uzlabot gaisa kvalitāti un padarīt pilsētvidi veselīgāku iedzīvotājiem.

- Sadarbība ar sabiedrību. Iedzīvotāji kļūtu aktīvāki resursu efektīvā izmantošanā, piedaloties šķīrošanā, pārtikas izšķērdēšanas mazināšanā un lietotu preču apritē.

Rīgas piemērotība aprites ekonomikas ieviešanai

Rīga, kā Latvijas lielākā pilsēta, ir valsts centrālais resursu un inovāciju avots. Tajā jau pastāv infrastruktūra un organizācijas, kas var sniegt atbalstu aprites ekonomikas stratēģijas ieviešanai.

- Rīgas valstspilsētai ir unikāla iespēja kļūt par līderi Baltijas mērogā, veicinot aprites principus gan pilsētā, gan ārpus tās robežām.

Atbilstība ES politikas vadlīnijām – ES Aprites ekonomikas rīcības plāns nosaka konkrētus mērķus, piemēram, atkritumu pārstrādes rādītāju paaugstināšana un ilgtspējīga ražošana. Rīgai, kā daļai no ES, ir jāpielāgojas šīm prasībām, lai izvairītos no sankcijām un nodrošinātu finansējuma pieejamību nākotnes attīstībai.

1.4. Investīcijas aprites ekonomikas veicināšanai

Pāreja uz aprites ekonomiku tiek noteikta kā horizontālā prioritāte un tā parādās dažādās ES ilgtspējas aspektu finansēšanas programmās. Pārejas nodrošināšanai ir nepieciešami resursi t. sk., lai veicinātu jaunu uzņēmējdarbības modeļu ieviešanu, atbalstītu novatorisku tehnoloģiju attīstību un motivētu sabiedrības uzvedības maiņu. Valdības var atbalstīt pāreju uz aprites ekonomiku, izmantojot īpašus ekonomikas instrumentus. ES dalībvalstīm sniegtais atbalsts aprites ekonomikas jomā pamatā tiek nodrošināts ar Kohēzijas politikas fondu starpniecību, tomēr pastāv arī vairāki citi finansējuma piesaistes instrumenti, kas tiks apskatīti tālāk šajā nodaļā.

Aprites ekonomikas un atkritumu apsaimniekošanas izvērtēšanai izmantojami trīs produktivitātes rādītāji un trīs rezultatīvie rādītāji, kas ir izmantoti par pamatu Latvijas 2021.–2027. gada finanšu plānošanas perioda prioritāšu izstrādē. Produktivitātes rādītājs (resursu produktivitāte pieaugusi no 0,90 euro/kg līdz 1,55 euro/kg) atspoguļo

efektīvu primāro resursu apsaimniekošanu, savukārt apritīguma rādītājs (materiālu apritīgums pieaudzis no 6,6 % līdz 11,0 %) atspoguļo nepieciešamību attīstīt papildu atkritumu pārstrādes jaudu, investīcijas dalītās atkritumu savākšanas iekārtās un otrreizējai izmantošanai sagatavoto atkritumu daudzumu. Rezultatīvie rādītāji mēra izejvielu izmantoto atkritumu, dalīti savāktu atkritumu un pārstrādāto atkritumu apjomu gadā. Trešais rādītājs – informētība (pieaugusi sabiedrības izpratne un līdzdalība aprites ekonomikas ieviešanā) sniegs iespēju ilgtermiņā pārliecināties par dažādu pasākumu, informācijas kampaņu, izglītošanas pasākumu efektivitāti.

Pilsētas, ES dalībvalstis un Eiropas Komisija, sadarbojoties ES pilsētvides programmas ietvaros,²⁵ meklē inovatīvus risinājumus aprites ekonomikas jomā, kas veicinātu pieejamo materiālu un produktu atkārtotu izmantošanu, remontēšanu, atjaunošanu un pārstrādi.²⁶ Tā piemēram, 2024. gadā ir uzsākts Ex-ante novērtējums (tēmas: ūdens jutīga pilsēta un ēku dekarbonizācija; integrētas renovācijas programmas un vietējie apkures un dzesēšanas plāni), kas ir nozīmīgs solis uz priekšu, lai sagatavotu divas jaunas tematiskās partnerības saskaņā ar ES pilsētvides programmu²⁷.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas ieviešanas apakšmērķos īpaši izcelta inovāciju un investīciju loma, ņemot vērā citu pilsētu labo praksi.

1.5. Eiropas Savienības dalībvalstu pieredze aprites ekonomikas stratēģiju izstrādē

Izvērtējot dažādu ES pilsētu aprites ekonomikas stratēģijas un labāko praksi, kā arī ņemot vērā Circular Cities Declaration ziņojumu par 2024. gadu²⁸, iespējams izdalīt sešas prioritāras darbības, kas var paātrināt pilsētu pāreju uz aprites ekonomiku:

- 1. Aprites ekonomikas rādītāju definēšana.** Veiktspējas dati var sniegt atbalstu pilsētām, nodrošinot ekonomisku pamatojumu aprites ekonomikas pieejas pieņemšanai, kā arī ilustrēt veidu, kādā tiek risinātas globāla un lokāla mēroga problēmas (piemēram, klimata pārmaiņas, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, atkritumu rašanās apjomi un piesārņojums).
- 2. Vērienīgāku mērķu, tostarp uz patēriņu balstīto emisiju, noteikšana.** Līdztekus vairāku materiālu mērķu definēšanai (piemēram, primārais resursu patēriņš un atkārtota izmantošana), pilsētas arvien biežāk nosaka uz patēriņu balstīto 3. tvēruma²⁹ emisiju mērķus. Šādi mērķi nodrošinās, ka pilsētas virzīs aprites ekonomikas diskusijas, nekoncentrējoties tikai uz tādām darbībām kā, piemēram, pārstrāde, bet iespējamus risinājumus izvērtēs holistiski.
- 3. Aprites ekonomikas principu integrēšana pilsētas departamentos, lai optimizētu resursu pārvaldību.** Lai nodrošinātu, ka aprites ekonomika netiek uzskatīta par konkrētu problēmu risinājumu, bet gan par pilsētas stratēģiskā plāna un darbību neatņemamu sastāvdaļu, ir ļoti svarīgi, lai aprites ekonomikas principi un pieejas ir integrēti visās pārvaldības, plānošanas un lēmumu pieņemšanas jomās.
- 4. Novatoriski, apritīgi un sistēmiski risinājumi.** Neskatoties uz to, ka jau tagad pastāv virkne darbību, ko pilsētas varētu replicēt savās pašvaldībās vai no kurām varētu mācīties, ir nepieciešams ievērojami lielāks progress, lai atraisītu aprites ekonomikas un vides potenciālu. Pilsētām ir jāturpina izmantot visas pieejamās politikas sviras, lai pārbaudītu un ieviestu inovatīvus un mērogojamus risinājumus.
- 5. Jauna domāšanas modeļa attīstīšana.** Jomās, kur ar vietējo pašvaldību inovācijām nepietiek, pašvaldībām ir jāpiesaista valdība, finanšu tirgus dalībnieki un citas ieinteresētās personas, veidojot savstarpēju saikni starp šiem galvenajiem lēmumu pieņēmējiem un definējot saskaņotāku aprites ekonomikas politikas ietvaru.

²⁵ <https://urbanagenda.urban-initiative.eu/partnerships/circular-economy>

²⁶ https://commission.europa.eu/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/priority-themes-eu-cities/circular-economy-cities_lv

²⁷ Urban Agenda (2024). Green light to establish two new Thematic Partnerships. Pieejams: <https://urbanagenda.urban-initiative.eu/news/green-light-establish-two-new-thematic-partnerships>

²⁸ https://circularcitiesdeclaration.eu/fileadmin/user_upload/Resources/CCD-Report-2024.pdf

²⁹ GHG protokola 3.tvērums, jeb Scope 3, vairāk informācijas par GHG protokolu – <https://ghgprotocol.org>

6. **Dabas aspekta iekļaušana visos lēmumu pieņemšanas procesos.** Ir jāturpina veidot lēmumu pieņēmēju izpratne par dabisko vidi pilsētās. Būtisks atbalsts šajā procesā ir pilnīga zaļās, zilās un pelēkās infrastruktūras telpiskā kartēšana, pilsētas darbības un plūsmu ietekmes uz dabu (vai ekoloģiskās pēdas) uzraudzība.

Pamatojoties uz politikas instrumentu ietekmi pilsētās, tos var iedalīt piecās galvenajās rīcībās:

- **Mobilizēt:** noteikt un definēt virzienu, raksturojot tā pārvaldības principus, un veicināt ilglaicīgu pārmaiņu ieviešanu.
- **Izglīt:** palielināt vispārējo informētības līmeni un nodrošināt nepieciešamās prasmes un zināšanas aprites ekonomikā, lai veicinātu ilgtermiņa pārmaiņas.
- **Pārvaldīt:** uzlabot fizisko un materiālo elementu izmantošanu un funkcijas pilsētvidē.
- **Stimulēt:** nodrošināt atbalstu uzņēmumiem, iedzīvotājiem un citām iesaistītajām pusēm, lai veicinātu nepieciešamo aktivitāšu ieviešanu.
- **Regulēt:** lai panāktu atbilstību dabiskās vides prasībām, nepieciešams rosināt izmaiņas sistēmas noteikumos, īstenojot tās ar kontroles un izpildvaras atbalstu³⁰.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģijā iekļauti stratēģiskie mērķi, kas ietver izglītošanas lomu un pārvaldības iespējas, definē stimulus un resursu mobilizāciju, regulējuma uzlabošanu aprites ekonomikas sadarbības projektu un partnerību ieviešanai. Papildus minētie procesi nosaka proaktīvu ekonomikas principu piemērošanu ikdienas darbībās un procesos, veidojot labo praksi un pozitīvu piemēru sabiedrībai.

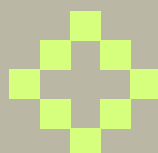
Kopsavilkums:

Nodaļa ietver aprites ekonomikas globālo un ES politisko un tiesisko ietvaru, uzsverot nepieciešamību pāriet no lineārā ekonomikas modeļa uz aprites ekonomiku, lai mazinātu resursu izšķērdēšanu, piesārņojumu un ietekmi uz vidi. Aprites ekonomika tiek definēta kā modelis, kas saglabā resursu vērtību ekonomikā iespējami ilgākā laika periodā, veicinot atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un labošanu. ES Zaļais kurss un Aprites ekonomikas rīcības plāns iezīmē būtiskos sektorus pārejai (piemēram, būvniecība, enerģētika un tekstilizstrādājumi), vienlaikus nodrošinot finansējumu un rādītājus progresam. Latvijā un Rīgā akcentēta nepieciešamība izstrādāt stratēģiskās vadlīnijas un aktualizēt pilsētu lomu inovāciju un ilgtspējīgu risinājumu veicināšanā. Pārejas veiksmīga īstenošana ir atkarīga no koordinētiem pasākumiem, iesaistot visas ieinteresētās puses – valdības, uzņēmumus un sabiedrību.

³⁰ The Urban Policy Instrument Framework. Pieejams: [https://cdn.prod.website-files.com/5d26d80e8836af2d12ed1269/5ffff44f1fb4a34061fe96_20201217%20-%20frameworks%20-%20urban%20policy%20instrument%20-%20A4%20\(1\).pdf](https://cdn.prod.website-files.com/5d26d80e8836af2d12ed1269/5ffff44f1fb4a34061fe96_20201217%20-%20frameworks%20-%20urban%20policy%20instrument%20-%20A4%20(1).pdf)

2. NODAĻA

Rīgas
valstspilsētas
pašvaldības īss
raksturojums un
esošās situācijas
analīze, vietējais
konteksts un
izaicinājumi
aprites
ekonomikas
īstenošanā

2.1. Galvenās problēmas un šķēršļi aprites ekonomikas attīstībai

Turpmāk nodaļā aplūkoti rādītāji raksturo apritigumu, taču pašlaik tie vēl nav pieejami Rīgas valstspilsētas griezumā. Tā kā Rīga ir Latvijas ekonomikas un finanšu centrs un 50 % no Latvijas iekšzemes kopprodukta un eksporta tiek radīts Rīgā, tad tiek pieņemts, ka zemāk sniegtie dati veido objektīvu priekšstatu arī par situāciju Rīgas valstspilsētas pašvaldībā.

Zema resursu produktivitāte

Dabas resursu ilgtspējīga izmantošana un resursu ilgtspējīga pārvaldība ir viens no Eiropas izaugsmes stūrakmeņiem³¹. ES stratēģiskā iniciatīva "Resursu ziņā efektīva Eiropa"(2010)³² iezīmē ceļu, kā, īstenojot sinerģiju starp dažādām nozaru politikām (īpaši virzību uz oglekļa mazietilpīgu ekonomiku, kas ietver atjaunojamo energoresursu, transporta modernizācijas un energoefektivitātes pasākumus utt.), nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu, uzlabot resursu efektivitāti un pāriet uz aprites ekonomiku. Līdzīgi kā tas bija atzīmēts jau 2020. gadā³³, Aprites ekonomikā izmantotā rādītāja – resursu produktivitāte – aprēķini liecina, ka dabas resursu izmantošana Latvijas tautsaimniecībā pagaidām nav pietiekami efektīva, lai nodrošinātu ilgtspējīgu resursu patēriņu. 1. tabulā apspoguļoti dati par resursu produktivitāti Latvijā un ES pēdējo 5 gadu laikā. Diemžēl dati par Rīgas statistisko reģionu patlaban vēl nav pieejami, tomēr to uzkrāšana un analīze nākotnē būtu ļoti vērtīga, tāpēc tas iekļauts kā viens no stratēģiskajiem apakšmērķiem.

1. tabula

Resursu produktivitāte Latvijā un ES pēdējo 5 gadu laikā

	2018	2019	2020	2021	2022
Resursu produktivitāte ES (EUR/kg)	2,11	2,18	2,19	2,29	2,51
Resursu produktivitāte Latvijā (EUR/kg)	0,96	0,97	0,93	0,92	0,94
Iekšzemes materiālu patēriņš uz 1 iedzīvotāju, ES (tonnas uz 1 iedzīvotāju)	14,3	14,4	13,8	14,4	14,2
Iekšzemes materiālu patēriņš uz 1 iedzīvotāju Latvijā (tonnas uz 1 iedzīvotāju)	14,5	14,7	14,8	16,1	16,3

Avots: Eurostat³⁴, CSP³⁵

Apritīga resursu izmantošana

Eurostat ir izstrādājis jaunu rādītāju ES aprites ekonomikas uzraudzības sistēmai. Šis rādītājs tiek dēvēts par "apritīgu materiālu izmantošanas līmeni" (circularity rate, jeb circular material use rate³⁶), un tas mēra pārstrādāto materiālu īpatsvaru kopējā materiālu izmantošanā. Apritīgu materiālu izmantošanas rādītājs ir ES izmantoto resursu daļa, kas iegūta no pārstrādātiem atkritumiem, tādējādi novēršot primāro izejvielu/resursu ieguvu. Lielāks aprites līmenis nozīmē, ka primārās izejvielas biežāk tiek aizstātas ar otrreizējo materiālu, tādējādi samazinot

³¹ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Tematiskā stratēģija dabas resursu ilgtspējīgai izmantošanai". COM(2005)670 galīgā redakcija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005DC0670&from=et>

³² Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Resursu ziņā efektīva Eiropa—Stratēģijas "Eiropa 2020" pamatiniciatīva". COM(2011)21 galīgā redakcija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0021:FIN:LV:PDF>

³³ Informatīvais ziņojums "Aprites ekonomikas stratēģija Latvijai". Pieejams: https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/content/files/varamzin_-200120_aestategija.pdf

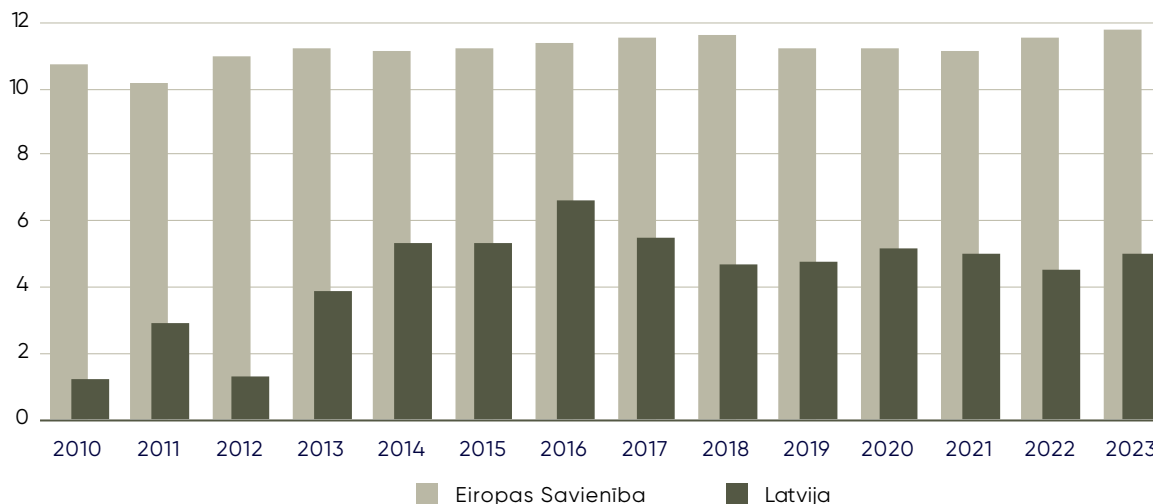
³⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_rp/default/table?lang=en&category=env.env_mrp

³⁵ CSP (2024). Materiālu plūsmas konti – resursu produktivitāte un iekšzemes materiālu patēriņš uz 1 iedzīvotāju. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/konti/tabulas/vim040-materialu-plusmas-konti-resursu-produktivitate-un>

³⁶ Circular material use rate, jeb apritīgs materiālu izmantošanas līmenis mēra pārstrādāto materiālu ieguldījumu kopējā materiālu pieprasījumā. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/cei_srm030_esmsip2.htm

primārā materiāla ieguves ietekmi uz vidi.³⁷ 5. attēls liecina, ka Latvija būtiski atpaliek otreizējo resursu jomā. Augstākais apritīga materiālu izmantošanas rādītājs tika sasniegts 2016. gadā, kad tas veidoja 6,5 %, savukārt 2022. gadā šis rādītājs bija noslidējis līdz 5,4 %.

Apritīga materiālu izmantošana ES un Latvijā

5. attēls. Apritīga materiālu izmantošana ES un Latvijā.

Avots: Eurostat³⁸

Latvijā gada laikā tiek radīti aptuveni 790 tūkstoši tonnu sadzīves atkritumu, kopā veidojot vidēji 461 kg atkritumu uz vienu iedzīvotāju gadā (2022. gada rādītāji). Salīdzinājumam – ES vidējais rādītājs ir 513 kg 2022. gadā, Lietuvā un Igaunijā – 465 kg un 373 kg, savukārt ES līderiem pēc IKP uz 2023. gadu – Luksemburgā, Īrijā un Nīderlandē – šis rādītājs attiecīgi ir 721 kg, 624 kg un 473 kg atkritumu uz vienu iedzīvotāju gadā. Pēdējo gadu laikā Latvijā vidējais radītais atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju ir krietni pieaudzis (no 318 kg 2004. gadā līdz 461 kg 2022. gadā³⁹). Šāda arvien pieaugoša saimnieciskās darbības radītā slodze uz vidi pamato nepieciešamību ieviest mērķtiecīgākas rīcības virzībai uz aprites ekonomiku ražošanas sektorā⁴⁰.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģija definē mērķi un rīcības, kas vērstas uz datu sistemātisku apkopošanu, ar mērķi sekot līdzi apritīguma progresam un materiālu plūsmām, kas aktuālas Rīgas valstspilsētai, tās iedzīvotājiem un uzņēmējiem.

Aprites ekonomikas attīstības šķēršļi un ieguvumi

Kā vienu no galvenajiem aprites ekonomikas attīstības šķēršļiem ir jāmin zināšanu trūkums gan valsts pārvaldē, gan uzņēmējdarbības vidē, gan arī sabiedrībā kopumā. Joprojām pastāv maldīgs uzskats, ka aprites ekonomika galvenokārt ir saistīta ar atkritumu apsaimniekošanu un līdz ar to attiecināma tikai uz šauru aktivitāšu un uzņēmumu loku. Turpretim lineārās ekonomikas modelis pārsvarā balstās uz lielu daudzumu lētu, viegli pieejamu primāro resursu un enerģijas, kas rezultējas pieaugošā atkritumu apjomā. Tomēr atkritumu apsaimniekošana ir tikai seku novēršana, tāpēc ir svarīgi identificēt cēloni un mainīt sabiedrības paradumus un uzņēmējdarbības praksi tieši cēloņu līmenī. Šeit ir svarīgi atzīmēt, ka, mainoties dažādiem ārējiem faktoriem (piemēram,

³⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=516747#Sankey_diagram_of_material_flows

³⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=516747#Sankey_diagram_of_material_flows

³⁹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics

⁴⁰ https://unece.org/sites/default/files/2021-03/2.1_EEA_Daniel%20Montalvo_presentation%20workshop.pdf

ģeopolitiskajai situācijai), bieži vien būtiski mainās arī primāro resursu cenas vai to pieejamība, sniedzot iespēju otrreizējo materiālu tirgus attīstībai. Papildus ir svarīgi meklēt uzņēmējdarbības stimulus otrreizējo materiālu izmantošanai valsts un pašvaldību līmenī, tomēr vienlaikus ir būtiski spēt noturēt konkurētspējīgas izmaksas un gala produkta cenu.

Piemērs. Kopš 2022. gada Latvijas lauksaimnieki meklē mēslojuma alternatīvas, jo nav iespējams nodrošināt to piegādi no Ukrainas. Tādēļ tiek izmantota iespēja iegādāties un augsnes mēslojumam izmantot SIA "Rīgas Ūdens" piedāvātās notekūdeņu dūņas.

Piemērs. Zviedrijas valdība ir ieviesusi 50 % nodokļu atvieglojumu, samazinot PVN remontam no 25 % uz 12 %. Iedzīvotāji var izmantot šo priekšrocību, lai labotu jebko, sākot ar apģērbiem un velosipēdiem un beidzot ar veļas mašīnām. Par liela izmēra precēm, piemēram, ledusskapjiem, cepeškrāsnīm vai trauku mazgājamām mašīnām, iedzīvotāji ienākuma nodokļa ietvaros var pieprasīt atmaksu par pusi no remonta darbaspēka izmaksām⁴¹.

Joprojām ir iespējams identificēt sekojošus šķēršļus:

- Starpsektoru koordinācijas trūkums un iesīkstējais uzskats, ka aprites ekonomika ir tikai vides aizsardzības kompetence;
- Nozaru politikas veidošana atrauti no aprites ekonomikas attīstības modeļa, tādējādi nozarēm savstarpēji nekomunicējot nepieciešamību transformēt uzņēmējdarbības praksi un vidi;
- Skaidras izpratnes trūkums par ekonomiskajiem ieguvumiem un augstās investīciju izmaksas;
- Aprites ekonomikas biznesa modeļu mērogojamības un atkārtotamības trūkums, kā arī ierobežotas iespējas popularizēt labās prakses piemērus;
- Aprites ekonomikas indikatoru trūkums, par ko būtu jāziņo gan uzņēmumu, gan pilsētu, gan valsts mērogā;
- Valsts pārvaldes, ražotāju un patērētāju iesaistīšanās, sadarbības un atbalsta trūkums;
- Finanšu vai citu motivējošo mehānismu trūkums patērētāj-sabiedrības transformēšanai uz ilgtspējīgu un apritīgu sabiedrību;
- Infrastruktūras trūkums;
- Informācijas, izglītības, prasmju un zināšanu trūkums;
- Laika trūkums iedzīlināties un mainīt līdzšinējo praksi;
- Resursu trūkums pētniecībai un inovācijām.

Nepieciešamību pāriet uz aprites ekonomikas modeli apstiprina virkne ieguvumu. Stratēģijā noteikts, ka par šiem ieguvumiem ir regulāri jāinformē gan sabiedrība, gan uzņēmēji, gan arī valsts pārvalde. Daži būtiskākie ieguvumi būtu:

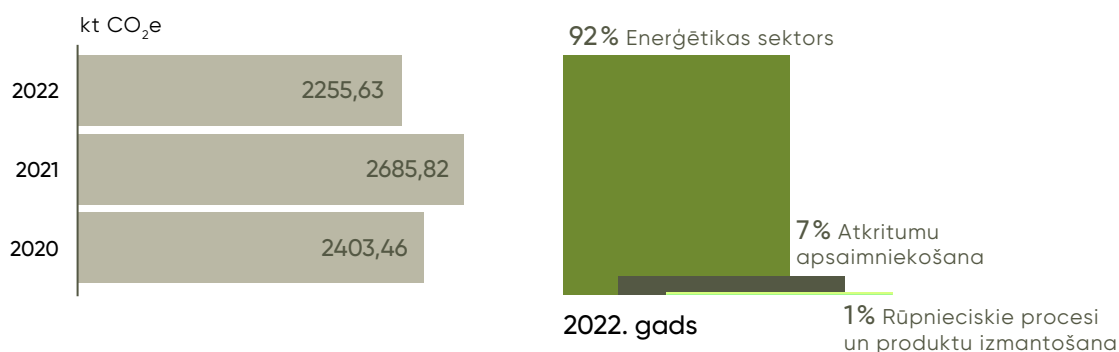
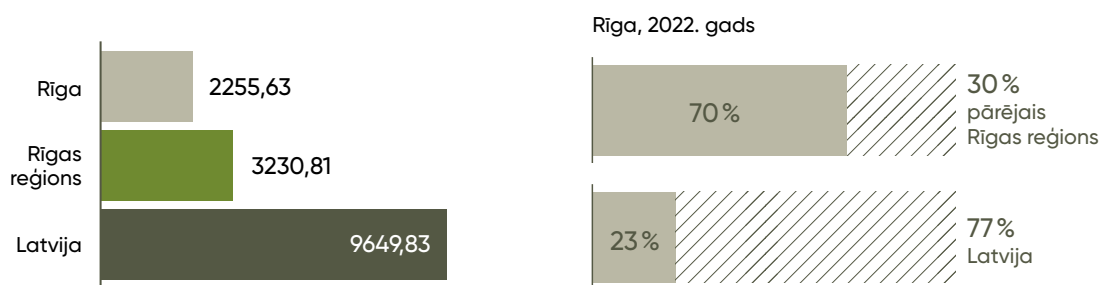
Vides aizsardzības nodrošināšana. Produktu atkārtotas izmantošanas un pārstrādes jomas attīstība sniegtu iespēju samazināt dabas resursu izmantošanu un negatīvo ietekmi uz ainavām un biotopiem, kā arī ierobežot bioloģiskās daudzveidības sarukšanu.

Klimata pārmaiņas. Ieviešot aprites ekonomiku, ir iespējams nodrošināt kopējo ikgadējo siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumu. Saskaņā ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra (LVĢMC) 2024. gada datiem⁴², rūpnieciskie procesi 2022. gadā Latvijā veidoja 8,5 % no kopējām SEG emisijām, bet atkritumu apsaimniekošana – 5,8 % no kopējām SEG emisijām⁴³. 2022. gadā Rīga radīja mazāk SEG emisiju nekā 2021. un 2020. gadā. Savukārt 92 % jeb 2072 kt CO₂e no SEG emisijām Rīgā rodas no fosilā kurināmā izmantošanas enerģētikā, tostarp transportā (skat 6. attēlu).

⁴¹ <https://knowledge-hub.circle-economy.com/article/3624?n=Government-tax-break-program-for-repair>

⁴² LVĢMC (2024) Kopsavilkums par 2024. gada siltumnīcefekta gāzu inventarizāciju. Pieejams: https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Klimats/SEG_emisiju_un_ETS_monitorings/Zinojums_par_klimatu/SEG_kopsavilkums/2024/Majas_lapai_LVGMC_2024_seginkopsavilkums.pdf

⁴³ Gan rūpniecisko procesu, gan atkritumu apsaimniekošanas emisijas tiek rēķinātas, neskaitot ZIZIMM, bet ieskaitot netiešās CO₂ emisijas.

6. attēls. Rīgas SEG emisiju sadalījums pa rašanās avotiem. Avots: CSP⁴⁴7. attēls. Rīgas un Rīgas reģiona SEG emisijas. Avots: CSP⁴⁵

Saskaņā ar 7. attēlā atspoguļotajiem datiem, 2022. gadā 23% Latvijas SEG emisiju tiek radītas galvaspilsētā, Rīgai emitējot 2256 kt CO₂e.

Enerģijas un resursu patēriņa optimizācija. Lielāko enerģijas patēriņu veido siltumenerģijas patēriņš pašvaldības ēkās (58%). Savukārt elektroenerģijas patēriņš ūdenssaimniecībā veido 15%, pašvaldības ēkās – 11% un ielu apgaismojumā – 11%. Šobrīd nav pieejama informācija par siltumenerģijas un elektroenerģijas patēriņu visās pašvaldības ēkās, tāpēc šo sektoru īpatsvars kopējā patēriņā varētu būt vēl lielāks⁴⁶. Radot efektīvākus un ilgtspējīgākus produktus, ir iespējams samazināt enerģijas un resursu patēriņu. Tiek lēsts, ka vairāk nekā 80% no produkta ietekmes uz vidi veidojas tieši dizainēšanas posmā.

Pāreja uz ilgtspējīgākiem produktiem. Pāreja uz produktiem un materiāliem, kurus var izmantot atkārtoti, uzlabot un salabot, tādējādi samazinot atkritumu daudzumu. Arī produktu iepakojums ir pieaugoša problēma, un Latvijas iedzīvotājs 2021. gadā radīja 154 kg iepakojuma atkritumu⁴⁷, kas ir par 12% vairāk, nekā 2019. gadā. Gan Latvijas, gan arī Rīgas valstspilsētas mērķis ir novērst pārmērīgu iepakojumu izmantošanu un uzlabot tā dizainu, lai veicinātu atkārtotu izmantošanu un pārstrādi.

Atkarības no primārām izejvielām samazināšana. Materiālu pārstrāde pašvaldības vai valsts teritorijā, salīdzinājumā ar jaunu izejvielu importu, mazina ar piegādi saistītos riskus, piemēram, cenu nepastāvību, pieejamību un atkarību no importa. Tas ir īpaši svarīgi strādājot ar kritiskām izejvielām, kas nepieciešamas tādu tehnoloģiju ražošanai, kurām ir izšķiroša nozīme klimata mērķu sasniegšanā (piemēram, akumulatori un elektriskie dzinēji).

⁴⁴ CSP (2024). Reģionālie klimata pārmaiņu rādītāji. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/regionalie-klimata-parmainu-raditaji>

⁴⁵ CSP (2024). Siltumniecēkta gāzu emisijas reģionos, valstspilsētās un novados – Gaisa piesārņotāji, Sektors, Teritoriālā vienība, Mērvienība un Laika periods. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_ENV_GP_GPE/GPE020/table/tableViewLayout1/

⁴⁶ <https://rea.riga.lv/wp-content/uploads/2024/03/Rigas-igtspējīgas-enerģētikas-un-klimata-ricibas-plans-lidz-2030.-gadam.pdf>

⁴⁷ VARAM (2023). Statistiskais ziņojums par 2021. gadā radītā izlietotā iepakojuma veidiem un resursu atgūšanas apjomiem Latvijas Republikā atbilstoši Eiropas Komisijas lēmumam. Pieejams: 2005/270/EK <https://www.varam.gov.lv/lv/media/36570/download?attachment>

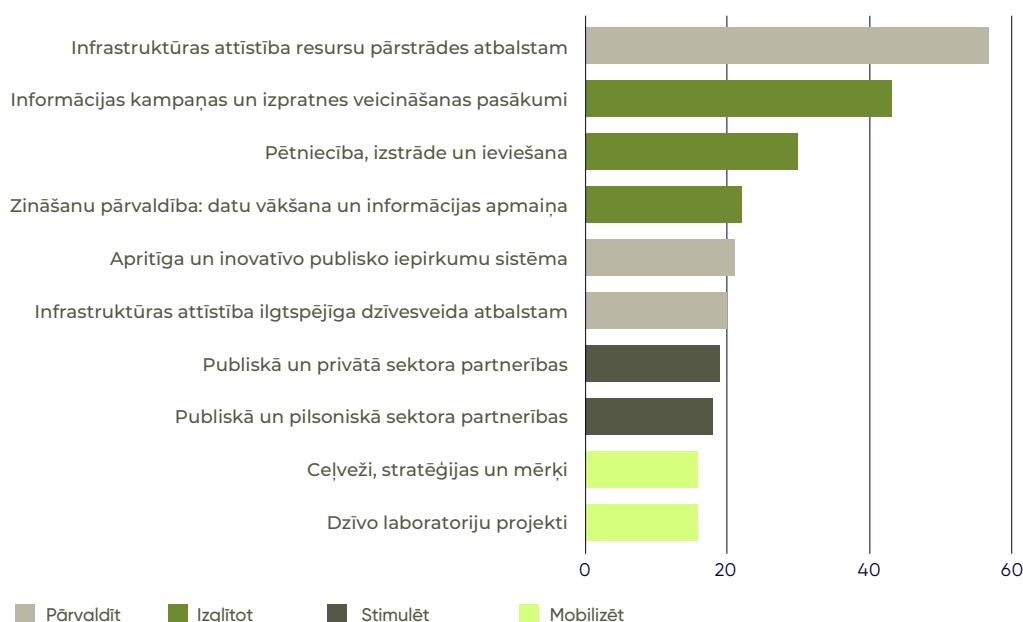
Darba vietu izveide un izdevumu optimizācija. Materiālu un produktu pielāgošana apritīgai lietošanai veicinātu inovācijas dažādās ekonomikas nozarēs. Patērētājiem būtu iespēja iegādāties izturīgākus un inovatīvākus produktus, kas ilgtermiņā paaugstinās dzīves kvalitāti un ietaupīs finanšu resursus⁴⁸.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas izvirzītie mērķi paredz pašvaldības ietekmes robežās risināt 2.1. nodaļā identificētos šķēršļus, lai panāktu praktisku aprites ekonomikas ieviešanu.

2.2. Aprites ekonomikas ieviešanas un attīstības iespējas

Saskaņā ar Circular Cities Declaration 2024. gada ziņojumu, pilsētas integrē aprites ekonomikas ieviešanas stratēģijas ar dažādu politikas instrumentu palīdzību – metodēm, mehānismiem vai rīkiem, ko pašvaldības izmanto, lai sasniegtu gaidītos rezultātus – un iekļauj tos rīcības plānos. Šie politikas instrumenti un ietekmes sviras ir klasificēti, izmantojot Circle Economy un Ellen MacArthur Foundation izstrādāto Pilsētu politikas ietvaru, kas nosaka piecās galvenajās kategorijās sadalītus 42 politikas instrumentus: mobilizācija, izglītošana, pārvaldība, stimulēšana un regulēšana.

Desmit visplašāk izmantotie politikas instrumenti aprites ekonomikas veicināšanai

8. attēls. Desmit visplašāk izmantotie politikas instrumenti aprites ekonomikas veicināšanai.

Avots: Circular Cities Declaration 2024. gada ziņojums⁴⁹.

Politikas instrumenti aprites ekonomikas veicināšanai Latvijā

Latvijā par apritīgumu veicinošiem politikas instrumentiem atbild Klimata un enerģētikas ministrija. Pašvaldību likumā ir noteikts, ka šo instrumentu uzdevums ir veicināt klimata pārmaiņu ierobežošanu un pielāgošanos tām. No tā izriet, ka pašvaldību rokās ir politikas rīcību definēšana un iedzīvināšana savā piekritīgajā administratīvajā teritorijā.

Vēsturiski viens no efektīviem rīkiem vides aizsardzības jomā Latvijā normatīvā ietvara līmenī ir "piesārņotājs maksā" princips, kas ir iestrādāts **dabas resursu nodokļa (DRN)** pamatā. DRN likuma mērķis ir veicināt dabas resursu ekonomiski efektīvu izmantošanu un ierobežotu vides piesārņošanu. DRN ir instruments vides aizsardzības

⁴⁸ <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits>

⁴⁹ Circular Cities Declaration Report 2024: Insights on implementation, measurement, and nature. Pieejams: https://circularcitiesdeclaration.eu/fileadmin/user_upload/Resources/CCD-Report-2024.pdf

veicināšanai Latvijā, kas sekmē dabas resursu efektīvu izmantošanu un ierobežo piesārņošanu. Nodoklis tiek piemērots dažādām darbībām, piemēram, resursu ieguvei, atkritumu apglabāšanai, piesārņojumam un kaitīgām precēm. Ja ražotāji nepiedalās ražotāju paplašinātajā atbildības sistēmā, tiek piemērotas DRN likmes, kuras tiek regulāri pārskatītas. No 2024. gada DRN paplašināts, iekļaujot tekstilizstrādājumus un citus produktus.

Klimata un enerģētikas ministrija izstrādā likumu un grozījumus, savukārt DRN ieņēmumi tiek sadalīti starp valsts un pašvaldību budžetiem, ar mērķi veicināt pašvaldību attīstību. Sadalījuma proporcijas mainīsies ar 2026. gadu, piešķirot lielāku daļu pašvaldībām. Ieņēmumi tiek izmantoti vides aizsardzības projektiem, integrējot šos principus tautsaimniecības nozarēs, lai veicinātu ilgtspējību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu

Valsts lēmums ieviest depozīta sistēmu sniedz atbalstu pašvaldībām, īstenojot atkritumu šķirošanu un plastmasas (pārsvār PET⁵⁰), alumīnija un stikla pudelu kā resursu atgriešanu aprītē. **Depozīta sistēma ir ieviesta** kopš 2022. gada un to pārvalda operators, kuru uzrauga Valsts vides dienests un Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija. Ieviestā depozīta sistēma Rīgas valstspilsētā palīdz atgriezt resursus ekonomiskajā aprītē.

Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija ir atbildīga par **Zaļā publiskā iepirkuma (ZPI) ieviešanu**. ZPI ir iepirkuma process, kurā tiek izvirzītas vides aizsardzības prasības. Šī prakse veicina ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu, kā arī palīdz ieviest inovatīvus un ekoloģiskus risinājumus. Latvijā ZPI piemērošanas līmenis pieaug, īpaši pašvaldībās, kur to izmanto biežāk nekā valsts pārvaldē. ZPI tiek uzskatīts par būtisku instrumentu aprites ekonomikas stimulēšanā. Regula par ilgtspējīgu produktu ekodizainu (ESPR), kas stājas spēkā 2024. gada 18. jūlijā, ļaus noteikt obligātus zaļā publiskā iepirkuma kritērijus konkrētiem produktiem, nodrošinot, ka valsts iestādes iegādājas ilgtspējīgus un aprītīgus produktus.

Piemērs. Aprites risinājumu pieprasījums Dānijas konkursos ir radījis nepieciešamību pēc produktiem, kas radīti saskaņā ar aprites ekonomikas principiem (piemēram, izmantojot lietotas skolas mēbeles). Beļģijā ir izveidota aprites ekonomikas iepirkumu platforma, lai dalītos pieredzē par zaļiem publiskiem iepirkumiem⁵¹.

Piemērs. Berlīnē ilgtspējības kritēriji attiecas uz visiem pašvaldības iepirkumiem, kas ik gadu sastāda aptuveni 4–5 miljardus eiro (Berlīnes IKP bija 125 miljardi eiro 2016. gadā).

Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas mērķu realizācijā ir paredzēti pasākumi, kas stimulē aprītīguma principu ievērošanu publiskajos iepirkumos un rada motivējošus mehānismus patērētāj-sabiedrības transformēšanai uz ilgtspējīgu un aprītīgu sabiedrību.

Kopsavilkums

Nodaļā analizēta Rīgas valstspilsētas pašvaldības situācija aprites ekonomikas kontekstā, akcentējot zemo resursu produktivitāti un aprītīgas materiālu izmantošanas trūkumu, kā arī šķēršļus, piemēram, zināšanu un starpsektoru koordinācijas trūkumu. Rīga, kā Latvijas ekonomikas centrs, rada ievērojamu ietekmi uz vidi un ir izvirzījusi stratēģiskos mērķus datu sistemātiskai apkopošanai un resursu aprites uzlabošanai. Par izaicinājumiem tiek uzskatīti maldīgi priekšstatīti par aprites ekonomiku kā atkritumu apsaimniekošanas jomu un motivējošo mehānismu trūkums. Minētie Zviedrijas un Dānijas piemēri ilustrē, kā efektīva politika (piemēram, nodokļu atlaides remontiem vai zaļais publiskais iepirkums) var veicināt resursu efektivitāti un sabiedrības paradumu maiņu. Rīgas aprites ekonomikas stratēģija aicina attīstīt starpsektoru sadarbību un veicināt inovāciju ieviešanu, lai risinātu identificētās problēmas un pārietu uz ilgtspējīgāku attīstības modeli.

⁵⁰ Polietilēntereftalāts

⁵¹ EREK (2019). The implementation of the circular economy in Europe. Pieejams: https://clustercollaboration.eu/sites/default/files/eu_initiatives/report_-_the_implementation_of_the_circular_economy_in_europe.pdf

3. NODAĻA

Rīgas valstspilsētas pašvaldības atbildības jomas aprites ekonomikas ieviešanā

Balstoties uz Eiropas Resursu efektivitātes zināšanu centra (EREK) 2024. gadā veikto pētījumu, reģionālās politikas veidotājiem (pašvaldībām) ir formālāka loma pārejas uz aprites ekonomiku nodrošināšanā, salīdzinot ar klasteru organizācijām. Pašvaldības atbalsta pāreju uz aprites ekonomiku, izmantojot savu spēju veidot vietējo politiku, ietekmēt valsts politiku un sniegt finansiālu atbalstu. Tomēr pašvaldība var darboties arī kā aprites ekonomikas veicinātājs – t. i., ģenerējot sabiedrībai un uzņēmējdarbības videi pozitīvus piemērus par iespējām integrēt aprites ekonomiku publiskajā sektorā, kā arī nodrošinot informēšanas un izglītošanas pasākumus un tādējādi veicinot savā administratīvā teritorijā esošo uzņēmumu un iedzīvotāju iesaisti.⁵²

Saskaņā ar Rīgas attīstības programmu 2022.–2027. gadam, mūsdienīgas un atvērtas pilsētas pārvaldības mērķis ir:

- Panākt, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldībā ir caurskatāma, godīga, uz iedzīvotājiem orientēta pārvalde, ko nodrošina atbildīgi, iniciatīvas pilni un uz izaugsmi fokusēti darbinieki.
- Nodrošināt ērtus un pieejamus pakalpojumus, pēc iespējas mazinot birokrātiskos procesus. Pašvaldības lēmumus balstīt datos un apspriest ar mērķgrupām.
- Nodrošināt, ka līdz 2027. gadam vismaz 70 % iedzīvotāju ir apmierināti ar pašvaldības darbu kopumā.

Pašvaldība ir identificējusi 8 uzdevumus minētā mērķa sasniegšanai, t. sk. paaugstināt pašvaldības darba efektivitāti, ceļot darbinieku kompetenci un uzlabojot darba apstākļus, nodrošināt koordinētu investīciju un nekustamā īpašuma pārvaldību, sekmēt vienotu komunikāciju, kā nodrošināt informācijas un datu pieejamību. Šie uzdevumi atbilst Rīgas aprites ekonomikas stratēģijā līdz 2040. gadam definētajām prioritātēm.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģija iezīmē sekojošas stratēģiskās pārvaldības jomas:

1.	Pašvaldības saimniecība un publiskā ārtelpa
2.	Aprites ekonomikas punkti
3.	Kultūra, radošās nozares un industrijas, ražošana
4.	Būvniecība
5.	Ūdenssaimniecība
6.	Enerģētika
7.	Mobilitāte un transports
8.	Atkritumu apsaimniekošana

Gatavojot Rīgas aprites ekonomikas stratēģiju, tika izpētīti septiņi no astoņiem rīcības virzieniem (detalizēts pētījums pieejams pie REA). Atkritumu apsaimniekošana šajā dokumentā netiek apskatīta, jo tiek veikts atsevišķs pētījums par atkritumu apsaimniekošanu Rīgā ar rekomendācijām jomas turpmākai attīstībai.

Pētījuma metodoloģija – izmantoti sekundārie dati, pelēkās literatūras analīze, ES labās prakses apkopojums par esošām aprites ekonomikas stratēģijām un apritīguma iniciatīvām septiņās izvirzītajās stratēģiskajās jomās, kā arī veiktas intervijas ar galvenajām ietekmes pusēm (piemēram, Rīgas valstspilsētas kapitālsabiedrībām). Papildus tika organizēti divi ietekmes pušu darbsemināri, kā arī pētīti tiesību akti un rīcībpolitikas dokumenti ES, Latvijas un valstspilsētas līmenī. Lai noskaidrotu iesaistīto pušu viedokli, tika rīkota Rīgas pašvaldības darbinieku aptauja par to aprites ekonomikas izpratni un praksi.

Izdarītie secinājumi un rekomendācijas kalpo par pamatu vīzijas, stratēģiskā virsmērķa un apakšmērķu, kā arī rīcības virzienu noteikšanai. Turpmākajās sadaļās var iepazīties ar galvenajiem secinājumiem un rekomendācijām par katru no septiņām stratēģiskajām jomām.

⁵² EREK (2019). The implementation of the circular economy in Europe. Pieejams: https://clustercollaboration.eu/sites/default/files/eu_initiatives/report_-_the_implementation_of_the_circular_economy_in_europe.pdf

3.1. Pašvaldības saimniecība un publiskā ārtelpa

Nodaļā apskatīts pašvaldības saimniecības izvērtējums aprites ekonomikas kontekstā, par pamatu ņemot 2024. gada vasarā veiktās Rīgas valstspilsētas pašvaldības iestāžu darbinieku anketēšanas rezultātus aprites ekonomikas jautājumos. Anketēšanas periods: no 2024. gada 16. jūlija līdz 2024. gada 26. jūlijam. Kopā tika saņemtas 212 atbildes no 18 pašvaldības iestādēm. Papildus tika analizēta pašvaldības publiskā ārtelpa tās tiešās ietekmes robežās (piemēram, par to kā mājokļu politikā un ceļu infrastruktūrā iespējams ieviest aprites ekonomikas principus).

Galvenie izaicinājumi un iespējas:

- Pašvaldības darbinieku izpratnes veicināšana;
- Rīgā īstenotās, ar aprites ekonomiku saistītās, iniciatīvas pašlaik ir sadrumstalotas, bez vienotas Rīgas valstspilsētas vīzijas;
- Respondenti aprites ekonomiku saista ar atslēgvārdiem "atkārtota izmantošana" un "resursu taupīšana", taču lielai daļai darbinieku trūkst detalizētākas izpratnes par šo ekonomikas modeli;
- 43% respondentu trūkst informācijas par īstenotajām ārējām aktivitātēm, kas saistītas ar aprites ekonomiku, un 32% trūkst informācijas par iekšējiem pasākumiem;
- 58% respondentu nezina, vai telpu un resursu izmantošana ir efektīva, un 46% nezina par nevajadzīgu resursu pārstrādi vai atkārtotu izmantošanu;
- Energoefektivitātes pasākumu ieviešana iestādēs ir nevienmērīga – no efektīvām līdz ļoti ierobežotām praksēm.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģiskajos mērķos ir ņemti vērā secinājumi, kas sniegs iespēju stratēģijas periodā uzlabot esošo situāciju, veicinot darbinieku izpratni par apritigumu un nodrošinot rīcības apritīguma sekmēšanai pilsētā.

3.2. Pilsētas resursu centri un sadzīves jautājumi

Pilsētas resursu centri ir vietas, kas veicina pāreju uz aprites ekonomiku vietējā līmenī. Tās ir speciāli izveidotas multifunkcionālas vietas, kurās pareizi tiek īstenota atkritumu hierarhija, uzsverot aprites ekonomikas sociālās, ekonomiskās un vides funkcijas. Centri var atšķirties pēc to lieluma un atrašanās vietas, kā arī organizatoriskās struktūras, finansējuma avotiem un mērķiem. Nodaļa analizē pilsētas resursu centru nozīmi aprites ekonomikas attīstībā un iedzīvotāju sadzīves jautājumā (piemēram, aprites ekonomikas īstenošanai nepieciešamās prasmes un zināšanas, mēbeles un sadzīves priekšmeti, remonta un būvniecības atlikumi, vienreizlietojamās preces, pārtika, tekstils, elektronika, atkritumu šķirošana u.tml.) risināšanā. Tiek uzsvērtā veiksmīga ārvalstu pieredze, piemēram, apritīgi iepirkšanās centri Zviedrijā un remonta punkti Austrijā. Rīgā jau darbojas dažādi projekti (kā piemēram, Brīvode un Repair Cafe), kas veicina resursu atkārtotu izmantošanu, taču patlaban vēl trūkst vienotas vīzijas un pašvaldības atbalsta. Iedzīvotāji izrāda interesi par aprites centriem, bet pietrūkst informācijas par to iespējām. Rekomendēts centros nodrošināt pieejamu darba laiku, digitālās platformas un sabiedrības informēšanas kanālus, kā arī veicināt pašvaldības un privātā sektora sadarbību, lai panāktu ilgtspējību un resursu efektīvu izmantošanu.

Galvenie izaicinājumi un iespējas:

- Iedzīvotājiem trūkst informācijas par aprites ekonomiku, kā arī par aprites ekonomikas pilsētas resursu centru būtību, to pakalpojumiem un iespējām paildzināt produktu dzīves ciklu, tādējādi taupot gan primāros resursus, gan arī optimizējot mājāsaimniecības izdevumus.
- Šobrīd privāti tiek uzturēti ap 500 dažādu aprites ekonomiku veicinošu punktu pilsētā (t. sk. resursu labošanas un nomas iespējas).
- Ietekmes pušu konsultāciju procesā tika secināts, ka visefektīvākais veids kā palielināt iedzīvotāju iesaisti aprites ekonomikas prakšu veicināšanā, ir izmantot esošo infrastruktūru (33 apkaimju centros un 6 kultūras centros) un papildināt esošās funkcijas ar atbilstošu saturu. Lielākais izaicinājums ir efektīvi izmantot esošo infrastruktūru, lai atrastos pēc iespējas tuvāk iedzīvotājiem, piedāvājot pietiekami plašu pakalpojumu klāstu.

- 2024. gadā starptautiskā projekta "Centri resursu atkārtotai izmantošanai un pārstādei pilsētvidē (CURE+)" ietvaros tika izveidota Rīgas aprites ekonomikas telpa "Sadarbība". Sadarbība ir multifunkcionāla vieta, kurā iedzīvotāji var iepazīties ar aprites ekonomikas principiem, apgūt jaunas prasmes, kā arī kokapstrādes darbnīcā atjaunot un paildzināt dažādu saimniecības lietu mūžu. Tajā notiek dažādi pasākumi – meistarklases, semināri, nodarbības un ietekmes pušu tikšanās jaunu aprites ekonomikas iniciatīvu veidošanai un īstenošanai.

Piemērs. Parīzes vietējā ražošanas politika, remontdarbnīcas iedzīvotājiem un pašvaldības uzturēti atkārtotas izmantošanas centri. Ar Parīzes pilsētas atbalstu ir izveidota pirmā bezatkritumu māja, kurā iedzīvotājiem piedāvāti reāli risinājumi, lai izvairītos no atkritumu izmešanas, tostarp veicinot izstrādājumu atkārtotu izmantošanu un dalību dažādās aprites darbnīcās.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģiskajos mērķos ir ņemti vērā secinājumi, kas radis iespējas stratēģijas periodā uzlabot esošo situāciju, radot iespējas iedzīvotājiem iegūt informāciju, praktizēt apritīgu dzīvesveidu un mainīt uzvedību. Valstspilsētas mērķis ir ne tikai radīt atbilstošu infrastruktūru, bet arī panākt, ka šo infrastruktūru atbilstoši lieto liels iedzīvotāju skaits, kā arī uzņēmēji.

3.3. Kultūra, radošās nozares un industrijas, ražošana

Nodaļa apskata ražošanas, kultūras un radošo nozaru un industriju lomu aprites ekonomikā, uzsverot inovāciju, ekodizaina, resursu efektivitātes un industriālās simbiozes nozīmi. Šīs stratēģijas kontekstā, kultūra atspoguļo sabiedrības uzvedības modeli un ietver iniciatīvas, kas veicina sarunas par aprites ekonomiku, izmantojot radošus pasākumus un projektus. Savukārt ražošana nozīmē apritīgu dizainu, ko veicina un atbalsta pašvaldības resursi un iespējas. Radošās industrijas ir galvenais virzītājspēks, kas spēj piedāvāt inovatīvas pieejas gan kultūras, gan ražošanas jomās.

Ievērojot, ka Kultūras ministrija ir izstrādājusi Dizaina stratēģiju⁵³, kuras mērķauditorija ir dažādu ar dizainu saistītu nozaru politikas veidotāji, publisko pakalpojumu sniedzēji, sabiedriskās organizācijas, izglītības iestādes, uzņēmumi un profesionāļi, ir būtiski nodrošināt tās iedzīvināšanu arī pašvaldības publiskajā telpā, ievērojot stratēģijas principus ikdienas kultūras un radošo industriju aktivitātēs.

Latvijas un Eiropas piemēri demonstrē veiksmīgas iniciatīvas, piemēram, vēsturisku ēku atjaunošana un ilgtspējīgu industriālo parku izveide. Tiek analizēta arī Rīgas situācija, kur, neskatoties uz potenciālu, trūkst ekoloģisku industriālo parku. Tiek ierosināts stiprināt aprites ekonomikas principus, izmantojot vadlīnijas pasākumu rīkošanā, veicinot resursu atkārtotu izmantošanu un informācijas pieejamību par vēsturiskā mantojuma objektiem. Kultūras pasākumi un ilgtspējīgas iniciatīvas var kļūt par spēcīgu platformu sabiedrības paradumu maiņai, vienlaikus kļūstot resursefektīvākiem un videi draudzīgākiem.

Piemēram: "DGTL Festival" Amsterdamā⁵⁴ ievieš aprites ekonomikas principus, izmantojot atkārtoti lietojamus materiālus, atjaunojamus energoresursus un pārtikas atkritumu pārstrādi, samazinot atkritumus un oglekļa emisijas. Šādi pasākumi ne tikai demonstrē praktiskas ilgtspējas pieejas, bet arī iedvesmo sabiedrību ikdienā pieņemt ilgtspējīgus dzīvesveida paradumus.

Piemēram: Latvijas Dabas fonds ir sagatavojis vadlīnijas dabai un klimatam draudzīgu pasākumu organizēšanā, kas ir daļa no kampaņas "Balliņu zvērs. Pret paša gribu", kura memorandam pievienojusies arī Rīgas dome, lai apņemtos rīkot savus pasākumus pēc iespējas dabai un klimatam draudzīgi.

⁵³ Kultūras ministrija (2022). Latvijas Dizaina stratēģija 2022–2027. Pieejams: https://www.km.gov.lv/lv/dizaina-strategija-un-dokumentu?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

⁵⁴ DGTL Festival Amsterdamā. Pieejams: <https://dgtl.nl/sustainability/>

Ražošanas apritīguma principi:

1. Resursu efektīva izmantošana
2. Ražošanas slēgtie cikli
3. Ilgtspējīgs produktu dizains
4. Energoefektivitāte
5. Blakusproduktu un atkritumu izmantošana, ieviešot industriālo simbiozi
6. Ražotāju paplašinātā atbildība
7. Apritīgas piegādes ķēdes
8. Tehnoloģiju un inovāciju izmantošana
9. Atbildīgs patēriņš un ražošana
10. Bioloģisko un tehnisko ciklu nodalīšana

Galvenie izaicinājumi un iespējas:

Ražošana

- Apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījums Rīgā, tūkst. EUR 3 429 535.⁵⁵
- Kopējā preču un pakalpojumu iepirkumu vērtība (galvenie rūpniecības rādītāji Rīgā), tūkst. EUR 3 388 393.⁵⁶
- Rīgas pašvaldības teritorijā ir virkne uzņēmumu, kas ir ieinteresēti resursefektivitātes uzlabošanā un saskata industriālo simbiozi kā vienu no efektīvākiem rīkiem šajā jomā. Tomēr uzņēmumi pašlaik biežāk saskaras ar šķēršļiem (piemēram, atkritumu statusa piemērošana)⁵⁷, īstenojot aprites ekonomikas biznesa modeli, un tādējādi nespēj uzlabot resursefektivitāti un samazināt radīto atkritumu apjomu.

Kultūra un radošās nozares un industrijas

- Rīgā notiek dažādi kultūras un radošo industriju notikumi, aktīvi darbojas kultūras centri, piedāvājot iedzīvotājiem ļoti plašu, interesēm atbilstošu, aktivitāšu programmu. Izveidoto pasākumu klāstu būtu lietderīgi papildināt arī ar dažādiem pasākumiem aprites ekonomikas jomā, tādējādi efektīvi izmantojot jau esošos un iedzīvotājiem zināmos komunikācijas kanālus (piemēram, esošos kultūras centrus).
- Līdzīgi kā tas tiek attīstīts, piemēram Tallinā, arī Rīga varētu pārņemt labo praksi par aprites ekonomikas principu ieviešanu kultūras pasākumos, piemēram izstrādājot un mērķtiecīgi ieviešot ilgtspējīgas pasākumu vadlinijas, kas būtu obligātas visiem pasākumu organizatoriem.
- Rīgas pašvaldība īsteno dažāda veida Smart City aktivitātes, lai atjaunotu pašvaldības kultūrvēsturisko vidi, un rūpētos par pārdomātu resursu izmantošanu būvniecības jomā, taupot primāros resursus.

Apritīgu biznesa modeļu veicināšana

- Rīgas valstspilsēta šobrīd nesniedz atbalstu apritīgu tehnoloģisku risinājumu ieviešanai (piemēram, nepiešķir grantus vai atvieglojumus uzņēmumiem, kas īsteno apritīgu biznesa modeli vai ievieš apritīguma inovācijas savā uzņēmējdarbībā), tostarp sadarbības projektos starp kapitālsabiedrībām, radošām vai kultūras jomas iestādēm un uzņēmējiem.
- Šobrīd Rīgas valstspilsētai nav izstrādāta atsevišķa komunikācijas stratēģija vai izglītības programmas/ jauniešiem paredzēts saturs par aprites ekonomiku, kā arī nav plānotas kultūras vai radošās industrijas iniciatīvas.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģisko mērķu noteikšanas procesā ir ņemti vērā secinājumi un labā prakse, lai mērķtiecīgi atbalstītu apritīgu biznesa modeļu attīstību pašvaldības kapitālsabiedrībās, kā arī uzņēmumos, kas strādā Rīgas teritorijā, paredzot finanšu resursus un iesaistot dažādas ietekmes puses, tai skaitā kultūras un radošās industrijas.

⁵⁵ <https://sus.lv/2-ekonomika-un-finanses/27-rupnieciba>

⁵⁶ <https://sus.lv/2-ekonomika-un-finanses/27-rupnieciba>

⁵⁷ Atziņas no intervijas ar SIA "Rīgas Satiksme" uzņēmuma pārstāvjiem

3.4. Būvniecība

Nodaļā tiek aplūkota būvniecības nozare kā būtisks resursu patērētājs un atkritumu radītājs, uzsverot aprites ekonomikas principu ieviešanas nozīmi. Ir akcentēta nepieciešamība veicināt būvmateriālu otrreizēju izmantošanu, piemēram, caur selektīvo nojaukšanu un materiālu tirgus attīstību. Piemēri no Eiropas pilsētām demonstrē veiksmīgas iniciatīvas, piemēram, būvju nojaukšanas datubāzes un aprites projektu integrāciju. Rīgas attīstības plānos ietverta pāreja uz klimatneitrālu un aprites principiem atbilstošu būvniecību, īpaši uzsverot dzīvojamā fonda renovāciju un ilgtspējīgu materiālu izmantošanu. Pašvaldības vadlīnijām un iepirkumu politikai jāveicina inovācijas un resursu ilgtspējīga pārvaldība visā ēku dzīves ciklā.

Būvniecības apritīguma pārvaldības principi:

1. Resursu efektīva izmantošana
2. Atkārtota izmantošana un pārstrāde
3. Dzīves cikla pieeja
4. Ilgtspējīgu materiālu izvēle
5. Demontāžas un pielāgojamības iespēju nodrošināšana
6. Energoefektivitāte būvniecības un ekspluatācijas laikā
7. Oglekļa pēdas samazināšana
8. Ūdens resursu efektīva izmantošana
9. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana
10. Digitalizācija un datu izmantošana
11. Ilgtspējīga atkritumu apsaimniekošana
12. Sabiedrības un kopienas iesaiste

Rīgā aprites ekonomikas principu īstenošana būvniecībā ir uzsākta un tai ir ievērojams attīstības potenciāls. Pilsēta jau ir veikusi vairākus solus, lai integrētu ilgtspējas un aprites principus (piemēram, vadlīniju izstrāde apritīgai būvniecībai, kur ietverti kritēriji materiālu ilgtspējai un atkārtotai izmantošanai).

Piemērs. Rīgā valstspilsēta organizē pilotprojektus apritīgas būvniecības ieviešanai, piemēram, ēkas pārbūve Ziepju ielā 11, kurā plānots izmantot ilgtspējīgus materiālus un energoefektīvas pieejas.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība plāno apritīgas būvniecības vadlīniju pilnveidošanu, ilgtspējīgu iepirkumu veicināšanu un tehnoloģisku inovāciju ieviešanu būvniecības ciklā. Tomēr ir nepieciešami precīzāki standarti un regulējumi, lai nodrošinātu būvniecības atkritumu pārstrādi un materiālu atkārtotu izmantošanu plašākā mērogā.

Salīdzinot ar citām valstīm, piemēram, Vīni, Rīgai vēl jāattīsta tādi instrumenti kā atkārtoti izmantojamu būvmateriālu bankas. Vīnē BauKarussell konsorcijs organizē industriālo ēku selektīvu nojaukšanu, lai maksimāli palielinātu materiālu atkārtotas izmantošanas iespējas, vienlaikus nodarbinot sociāli neaizsargātas grupas. Šī pieeja ne tikai samazina atkritumu apjomu, bet arī rada jaunas darbavietas un stiprina sociālo iekļaušanu un starpnozaru sadarbību. Šāda prakse varētu būt vērtīgs piemērs Rīgas būvniecības atkritumu apsaimniekošanas uzlabošanai un aprites principu nostiprināšanai.

Galvenie izaicinājumi un iespējas:

- Mājokļu politika. Rīgai pieder vairāk nekā 11 600 dzīvokļu, no kuriem 1773 ir sociālie dzīvokļi, un tās dzīvojamais fonds veido 3,4% no pilsētas mājokļu tirgus, kas ir viens no mazākajiem Eiropā. Līdz 2030. gadam plānots izbūvēt 2116 jaunus īres dzīvokļus, liekot uzsvāru uz mājokļu pieejamības uzlabošanu dažādām iedzīvotāju grupām. Tiek īstenotas vadlīnijas sociālo mājokļu un publiskās ārtelpas uzlabošanai, ņemot vērā starptautiskos principus un iniciatīvas "Jaunais Eiropas Bauhaus" idejas. Rīgas pilsētas sociālo mājokļu pagalmos un publiskajā ārtelpā paredzēts ieviest aprites ekonomikas principus⁵⁸.

⁵⁸ Rīgas Dome (2024). Rīgas valstspilsētas pašvaldības Mājokļu politikas pamatnostādnes 2024.–2030. gadam. Pieejams: https://mvd.riga.lv/uploads/departaments/Majoklu_pamatnostadnes.pdf

- Iepirkumi ir spēcīgs instruments pašvaldību mērķu sasniegšanai. Laika gaitā ir jāpāriet no brīvprātīgiem kritērijiem vai papildus punktu piešķiršanas kritērijiem uz minimālajām prasībām apritīgai BBNA izmantošanai būvobjektos.
- Kamēr nepastāvēs stabils otrreizējo BBNA materiālu tirgus, materiālu atdošana bez atlīdzības, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības, pašvaldībai joprojām būs veids, kā nodrošināt izmaksu optimizāciju, jo par nojaukšanas darbiem un atkritumu apsaimniekošanu būs jāmaksā mazāk.
- Lai būvniecībā integrētu apritīgu darba modeli, ir nepieciešama iekšējās kapacitātes palielināšana un sadarbība starp pilsētas departamentiem projekta vērtību ķēdē.
- Lai veicinātu materiālu banku attīstību, visām iesaistītajām pusēm jānodrošina savlaicīgu piekļuvi informācijai par gaidāmajiem nojaukšanas darbu projektiem un tajos pieejamajiem materiāliem.
- Nepieciešams izveidot pašvaldības iekšējo materiālu aprites platformu.
- Būvniecības iepirkumu organizācijā jāizmanto sekojošas vadlinijas:
 - “Vadlinijas apritīgai būvniecībai” – definē apritīgas projektēšanas, būvniecības, apsaimniekošanas un pārvaldības principus (dokumenta autors: REA);
 - “Ilgtspējas vadlinijas” – kā mērķis ir nodrošināt ilgtspējīgo un uz zaļās būvniecības principiem balstīto nekustamo īpašumu attīstības projektu īstenošanu (dokumenta autors: “Valsts nekustamie īpašumi”);
 - “Vadlinijas būvniecības atkritumu apritīgai apsaimniekošanai” – kā mērķis ir veicināt atkritumu šķirošanu būvlaukumos un nodošanu otrreizējai pārstrādei vai izmantošanai (dokumenta autors: LBP).
 - ISO standarts Ilgtspējība ēkās un inženierbūvēs. Demontāžas un pielāgojamības dizains. Principi, prasības un vadlinijas (ISO 20887:2020) – iekļauts LVS būvniecības standartu katalogā.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģisko mērķu noteikšanas procesā ir ņemti vērā secinājumi un labā prakse, lai mērķtiecīgi atbalstītu apritīgas būvniecības prakses īstenošanu gan pašvaldības iestādēs un apsaimniekotajos nekustamajos īpašumos, gan arī piemērojot apritīguma principus iepirkumu procesā.

3.5. Energoapgāde

Elektroenerģijas un siltuma patēriņš būtiski ietekmē vidi un sabiedrību. Tradicionālā enerģijas ražošana, dedzinot fosilo kurināmo, rada siltumnīcefekta gāzes, tādējādi veicinot klimata pārmaiņas un piesārņojumu, kas savukārt kaitē cilvēku veselībai un ekosistēmām. Turklāt tā izsmēļ dabas resursus, rada rūpnieciskos atkritumus, apdraud bioloģisko daudzveidību un var ietekmēt dabas procesus, piemēram, ūdens ciklu. Sabiedrībā augstas enerģijas izmaksas un piesārņojums var veicināt ekonomisko nevienlīdzību un veselības problēmas. Ilgtspējīga enerģijas izmantošana, atjaunojamie resursi un energoefektivitāte ir būtiskas, lai mazinātu negatīvo ietekmi un nodrošinātu gan sabiedrības, gan vides ilgtspējīgu attīstību.

Šobrīd spēkā esošajā stratēģiskajā redzējumā ir uzsvērtā nepieciešamība modernizēt Rīgas centralizēto siltumapgādi, veicinot atjaunojamo energoresursu izmantošanu un samazinot siltumenerģijas zudumus. Industriālās simbiozes (piemēram siltuma kaskadēšana) un enerģijas kopienų risinājumi tiek identificēti kā efektīvas stratēģijas resursu optimizācijai un emisiju samazināšanai, tomēr prakse parāda, ka pastāv virkne šķēršļu, tostarp normatīvo, efektīvas industriālās simbiozes ieviešanai. Lai veiksmīgi īstenotu aprites ekonomikas principus, nepieciešama cieša sadarbība starp pašvaldību, uzņēmumiem un sabiedrību, kā arī atbalsta mehānismi inovāciju un tehnoloģiju attīstībai. Eiropas Savienības labā prakse sniedz vērtīgas atziņas un iedvesmu Rīgas klimata mērķu sasniegšanai. Galvenais izaicinājums šobrīd ir finansējuma nodrošināšana un sabiedrības izpratnes veicināšana par zaļajām tehnoloģijām un ilgtspējīgiem risinājumiem.

Rīga ir izvirzījusi ambiciozus mērķus par 30 % samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas un nodrošināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu līdz 2030. gadam.

Apritīgas enerģētikas pārvaldības principi:

1. Atjaunīgo enerģijas avotu izmantošana
2. Energoefektivitāte
3. Enerģijas pārpalikumu efektīva izmantošana
4. Decentralizētas enerģijas sistēmas
5. Apritīga pieeja enerģijas sistēmu plānošanai nākotnē
6. Zemas emisijas tehnoloģiju izmantošana
7. Enerģijas uzglabāšana
8. Enerģijas patēriņa elastība un gudrās tehnoloģijas
9. Enerģijas kopienų attīstība

Apritīgas siltumenerģijas pārvaldības pamatprincipi:

1. Atjaunīgo resursu izmantošana siltumenerģijas ražošanā (biomasa, saules enerģija, ģeotermālie avoti)
2. Siltuma pārpalikumu efektīva izmantošana (atgūts siltums apkures vai dzesēšanas sistēmās)
3. Energoefektivitāte siltumenerģijas sistēmās (siltumsūkņi, katlu modernizācija, izolācijas uzlabošana)
4. Decentralizētas un vietējās siltumapgādes sistēmas (mikro koģenerācijas sistēmas, vietējās siltumapgādes risinājumi)
5. Siltuma uzglabāšana
6. Integrācija ar citām enerģijas sistēmām
7. Oglekļa emisiju samazināšana (zaļie degvielas avoti)
8. Resursu otrreizēja izmantošana (biogāzes stacijas)

Piemērs. Rīgā tiek sperti nozīmīgi soļi, lai veicinātu ilgtspējīgu siltumapgādi un energoefektivitāti. Piemēram, REA piedalās projektā "Enable DHC", kura mērķis ir izstrādāt investīciju plānu AS "Rīgas Siltums" dekarbonizācijas risinājumu ieviešanai, tādējādi samazinot siltumnīcefekta gāzu emisijas un uzlabojot siltumapgādes efektivitāti. Turklāt REA īsteno projektu "RenewALL", kas vērsts uz kvartālu atjaunošanas finansēšanu, izmantojot energoefektivitātes līgumus, lai veicinātu ēku energoefektivitātes paaugstināšanu un ilgtspējīgu attīstību.

Centralizētā siltumapgādes sistēma tiek modernizēta, plānojot pāreju uz atjaunojamiem resursiem, un tiek ieviestas gudrās tehnoloģijas, lai uzlabotu enerģijas izmantošanas efektivitāti. Tomēr attiecībā uz ielu apgaismojumu trūkst konkrētu norāžu par energoefektīvo LED gaismekļu ieviešanu vai tālākiem inovāciju soļiem šajā jomā. Iespējamais risinājums būtu piemērot aprites ekonomikas principus, piemēram, atjaunojot un pārstrādājot vecos gaismekļus.

Salīdzinot ar citām pilsētām, piemēram, Kopenhāģenu, Rīgai vēl ir būtisks attīstības potenciāls.

Piemērs. Kopenhāģenā tiek izmantoti gudrie apgaismojuma tīkli, kas pielāgojas apkārtējās vides apstākļiem, samazinot enerģijas patēriņu⁵⁹. Šie apgaismojuma risinājumi ne tikai ietaupa resursus, bet arī optimizē pilsētas infrastruktūru.

Šāda pieeja Rīgā varētu kalpot par iedvesmas avotu, veicinot gan ekonomiskus ieguvumus, gan klimatneitralitātes mērķu sasniegšanu, īpaši, ja tiktu piesaistīts Eiropas Savienības finansējums un veicināta sabiedrības izpratne par zaļo tehnoloģiju priekšrocībām.

⁵⁹ Gudrs, ilgtspējīgs un ekonomisks apgaismojums Kopenhāģenā. Pieejams: <https://www.construction21.org/infrastructure/h/smart-sustainable-and-economical-lighting-in-copenhagen.html>

Galvenie izaicinājumi un iespējas:

- Elektrības patēriņš – 2016 GWh.⁶⁰
- 2020–2021 A/S “Rīgas Siltums” patērētājiem nodotā siltumenerģija un zudumi, tūkst. MWh – 3124 MWh.⁶¹
- 2022–2023 – kopējais lietderīgi nodotais siltumenerģijas apjoms pārskata gadā, kas noslēdzās 2023. gada 30. septembrī, bija 2705 tūkst. MWh.⁶²
- Rīgā ir spēcīga centralizētās siltumapgādes infrastruktūra, kas jau šobrīd tiek izmantota enerģijas efektīvai sadalei. CSS modernizācija, pārejot uz atjaunojamiem resursiem, ievērojami samazinātu siltumenerģijas zudumus un fosilo kurināmo izmantošanu.
- Industriālā simbioze Rīgā varētu būtiski uzlabot energoresursu apriti, īpaši lokālā līmenī. Rūpniecības uzņēmumu radītais pārmērīgais siltums vai enerģijas atlikums ir vērtīgs resurss, kas var tikt integrēts kopējā pilsētas enerģētikas sistēmā.
- Enerģijas koplietošanas modeļi, piemēram, saules enerģijas parki vai koģenerācijas iekārtas, sniedz iespēju optimizēt resursu izmantošanu un samazināt izmaksas, vienlaikus sekmējot ātrāku pāreju uz klimatneitralitāti.
- Lai nodrošinātu enerģētikas pasākumu efektīvu īstenošanu, ir nepieciešama sabiedrības iesaiste un informētība par zaļajām tehnoloģijām un to ieguvumiem.
- Pilnīga pāreja uz ilgtspējīgām enerģijas sistēmām ir atkarīga no pieejamā finansējuma un modernu tehnoloģiju ieviešanas.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģisko mērķu noteikšanas procesā ir ņemti vērā secinājumi un labā prakse, lai noteiktu stratēģiskos mērķus, kuru mērķauditorija ir uzņēmēji Rīgā un pašvaldību kapitālsabiedrības. Lai panāktu resursu patēriņa samazināšanos, attīstot industriālo simbiozi, ir būtiski plānot atbalsta programmas inovācijām un jaunu tehnoloģiju ieviešanai, veicinot pāreju uz apritīgiem biznesa modeļiem un risinājumiem.

3.6. Ūdens resursa patēriņš

Nodaļā tiek apskatītas ūdenssaimniecības jomas iespējas pāriet uz ilgtspējīgu un aprites ekonomikas principiem balstītu modeli. Tiek uzsvērta nepieciešamība efektīvāk apsaimniekot notekūdeņu dūņas, lai atgrieztu aprītē notekūdeņu dūņās esošās barības vielas un citus bioloģiskos materiālus (Eiropas valstu piemēri piedāvā dažādas atkārtotas ūdens izmantošanas iniciatīvas). Latvijā uzsvars tiek likts uz inovācijām (piemēram, lietūs ūdens savākšana un notekūdeņu pārstrāde), lai samazinātu resursu patēriņu un veicinātu dabas aizsardzību. Priekšlikumos uzsvērts regulējuma, finansiālo stimulu un digitalizācijas būtiskums, lai optimizētu ūdens resursu izmantošanu un palielinātu sabiedrības iesaisti. Pašvaldībām ir izšķiroša loma efektīvas infrastruktūras attīstībā un ilgtspējīgu risinājumu veicināšanā.

Apritīgas ūdenssaimniecības pārvaldības principi:

1. Ūdens patēriņa samazināšana (slēgto ūdens ciklu sistēmas)
2. Ūdens atkārtota izmantošana (notekūdeņu atgūšanas sistēma, lietūs ūdeņi)
3. Notekūdeņu attīrīšana un resursu atgūšana (bioloģiskā attīrīšana, biogāzes ražošana)
4. Piesārņojuma novēršana pie avota
5. Decentralizētas ūdensapgādes un notekūdeņu sistēmas (kaskādes ūdens sistēma)
6. Ūdens un enerģijas integrācija (energoefektīvi risinājumi)
7. Klimata pārmaiņu ietekmes mazināšana
8. Dabisko procesu izmantošana ūdens attīrīšanā (barības un minerālvielu atgūšana)
9. Ūdens resursu pārvaldības aprites cikls
10. Sabiedrības līdzdalība un pārvaldība

Rīgā ūdenssaimniecības ilgtspējas uzlabošanai tiek īstenoti vairāki svarīgi soļi, tomēr ir vērojamas arī nepilnības. Pašvaldības uzņēmums SIA “Rīgas ūdens” veiksmīgi apsaimnieko notekūdeņu dūņas, izmantojot tās kā mēslošanas līdzekli, kā arī tiek īstenoti projekti lietūs ūdens savākšanai un lietošanai tehniskām vajadzībām. Tajā

⁶⁰ <https://sus.lv/7-vide-un-energetika/76-energetika/elektroenerģijas-paterins-riga-gwh>

⁶¹ <https://sus.lv/7-vide-un-energetika/76-energetika>

⁶² https://www.rs.lv/sites/default/files/akardeons_failes/gada-parskats-2023.pdf

pašā laikā pilsētā nav specifiski definētu stratēģiju plašākai notekūdeņu atkārtotai izmantošanai vai pelēkā un zaļā ūdens⁶³ integrēšanai aprites ekonomikā. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu ūdens resursu apsaimniekošanu, plānots stiprināt regulējumus un attīstīt uzraudzības tehnoloģijas, piemēram, ūdens patēriņa digitalizācija un sadarbības veicināšana starp pašvaldībām un privātajiem uzņēmumiem.

Piemērs. Billundā (Dānija) veiksmīgi darbojas "BioRefinery" sistēma, kurā notekūdeņi un organiskie sadzīves atkritumi tiek pārstrādāti enerģijas, tīra ūdens un mēslojuma ražošanai, samazinot fosilās degvielas izmantošanu un būtiski palielinot resursu atkārtotu izmantošanu.

"BioRefinery" projekts kalpo par labu piemēru, kuru Rīga varētu pielāgot, lai efektīvāk pārvaldītu resursus, samazinātu CO₂ emisijas un palielinātu pilsētas ilgtspēju. Šāda iniciatīva palīdzētu nostiprināt aprites ekonomikas principus un jauno biznesa modeļu ieviešanu arī vietējā mērogā.

Galvenie izaicinājumi un iespējas:

- 2022. gadā Rīgas ūdensapgādes tīklā kopumā padoti 35,79 milj. m³ ūdens, ūdensapgādes pakalpojumu realizācijas apjoms – 31,07 milj. m³. Bioloģiskās attīrīšanas stacijā "Daugavgrīva" kopumā attīrīti 48,12 milj. m³ notekūdeņu, tostarp no klientiem saņemtais notekūdens (kanalizācijas pakalpojums) – 36,56 milj. m³.
- Ūdens resursu ilgtspējīga apsaimniekošana, piemēram, zilā, zaļā un pelēkā ūdens izmantošanas proporciju līdzsvarošana, ļautu ievērojami samazināt ūdens zudumus un piesārņojuma līmeni, vienlaikus uzlabojot pašvaldību iespējas pielāgoties pieaugošajām ekoloģiskajām prasībām un mainīgajam klimatam.
- Latvijā notekūdeņu dūņas galvenokārt tiek izmantotas lauksaimniecībā, tomēr ieviešot plašākas tehnoloģijas un inovācijas, tās varētu izmantot arī citās nozarēs, piemēram, enerģijas ražošanā vai teritoriju rekultivācijā, tādējādi būtiski samazinot uzglabāšanas nepieciešamību un maksimāli izmantojot bioloģisko materiālu resursus.
- Viedo ūdens skaitītāju un resursu plūsmas kartēšanas ieviešana pašvaldībās ļautu precīzāk izsekot ūdens patēriņa modeļiem un optimizēt ūdens resursu apsaimniekošanu, kā arī nodrošināt efektīvāku komunikāciju starp ūdenssaimniecības uzņēmumiem un sabiedrību.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģisko mērķu noteikšanas procesā ir ņemti vērā secinājumi un labā prakse, lai noteiktu stratēģiskos mērķus, kuru mērķauditorija ir uzņēmēji Rīgā un pašvaldību kapitālsabiedrības. Lai panāktu resursu patēriņa samazināšanos, attīstot industriālo simbiozi, ir būtiski plānot atbalsta programmas inovācijām un jaunu tehnoloģiju ieviešanai, veicinot pāreju uz apritīgiem biznesa modeļiem un risinājumiem.

3.7. Mobilitāte un transports

Nodaļā tiek analizētas transporta un mobilitātes jomas attīstības tendences Latvijā, īpaši Rīgā, kā arī aprites ekonomikas principu integrācija šajās nozarēs. Apskatīti piemēri no Eiropas pilsētām, kur veiksmīgi īstenoti inovatīvi risinājumi, piemēram, bez-auto zonas Barselonā, 15 minūšu pilsētas koncepts Parīzē un biodīzeļdegvielas projekts Londonā. Latvijas transporta sektorā izcelts elektroauto skaita pieaugums un ar novecojošu autoparku saistītie izaicinājumi (Latvijas autoparka vidējais vecums 2024. gada sākumā bija 15,3 gadi), kā arī nepieciešamība attīstīt velo infrastruktūru un mikromobilitātes pakalpojumus. Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā tiek uzsvērtā sabiedriskā transporta un velosipēdu nozīme, samazinot privātā autotransporta izmantošanu pilsētas kodolā. Noslēgumā norādītas rekomendācijas ilgtspējīgas mobilitātes veicināšanai, tostarp infrastruktūras un tehnoloģiju uzlabojumi.

⁶³ Pelēkais ūdens ir visi māsaimniecību notekūdeņi, izņemot ūdeni no tualetēm, piemēram, vannas, dušas, izlietņu un virtuves notekūdeņi. Savukārt zaļais ūdens ir lietus ūdens.

Galvenie aprītigā transporta un mobilitātes pārvaldības principi:

1. Resursu efektivitāte un ilgtspēja (ilgtspējīgu materiālu izmantošana transportlīdzekļu ražošanā, aprītes ekonomikas principos balstīta transportlīdzekļu dzīves cikla pieeja)
2. Zemu emisiju un nulles emisiju transportlīdzekļi (elektriskie transportlīdzekļi, publiskā transporta elektrifikācija)
3. Energoefektivitāte transporta sistēmās
4. Transporta infrastruktūras aprīgums (ilgtspējīgu materiālu izmantošana infrastruktūras būvniecībā)
5. Integrēta transporta plānošana (multimodālas transporta sistēmas)
6. Transportlīdzekļu dzīves cikla pagarināšana (otreizēja rezerves daļu izmantošana)
7. Digitalizācija un viedās mobilitātes sistēmas (mobilitāte kā pakalpojums)
8. Transporta pieejamība dažādām sabiedrības grupām
9. Mikromobilitātes un sabiedriskā transporta prioritizēšana un atbilstošas infrastruktūras attīstība
10. Piesārņojuma un atkritumu samazināšana
11. Sabiedrības iesaiste un izglītība (t. sk. motivācijas programmas lietotājiem)

Galvenie aprītigas ceļu infrastruktūras pārvaldības principi:

1. Videi draudzīgu materiālu izmantošana (zema oglekļa emisiju materiāli, bioloģiski noārdāmie materiāli, u. c.)
2. Resursu atkārtota izmantošana un pārstrāde (otreizēju materiālu izmantošana ceļu būvniecībā, uz vietas esošo materiālu atkārtota izmantošana)
3. Ilgtspējīgu un pārstrādājamu materiālu izmantošana (pārstrādātu materiālu izmantošana ceļu būvniecībā vai ilgtspējīgi iegūtu materiālu izvēle)

Rīgā ilgtspējīgas mobilitātes jomā tiek veikti vairāki svarīgi soļi, piemēram, elektroauto un velosipēdu koplietošanas platformu attīstība, kā arī sabiedriskā transporta autoparka uzlabošana. Pilsēta turpina veidot jaunas veloceļu infrastruktūras un paplašina pieejamo mikromobilitātes risinājumu klāstu. Tomēr izteikti izaicinājumi ir novērojami sabiedriskā transporta lietošanas veicināšanā, piemēram, Rīgas transporta sistēma vēl nav pilnībā pielāgota tam, lai privātā transporta izmantošana tiktu būtiski samazināta pilsētas centrā. Tāpat trūkst vienotas informācijas par mikromobilitātes novietnēm un remontdarbnīcām. Ar mobilitātes plānošanu saistītajiem digitāliem risinājumiem ir labs attīstības potenciāls.

Piemērs. Barcelona ir ieviesusi "Superbloku" konceptu. Superbloki ir 400 × 400 metru vienības (t. i. lielākas par parastu kvartālu, bet mazākas par apkaimi), kurās visas iekšējās bloka ielas ir slēgtas autotransportam, novirzot to uz ārējām Superbloka ielām, un tādējādi padarot visas iekšējās ielas "mierīgākas". Tiek veidota teritorija ar pastaigu laukumu un klusām zaļajām zonām, nepieprasot papildu zemes vienības. Izmantojot šo pilsētas dizaina koncepciju, Barselonas mērķis ir atgūt vietu pilsētas iedzīvotājiem, uzlabot bioloģisko daudzveidību, virzīties uz ilgtspējīgu mobilitāti un veicināt sociālo kohēziju. Tas nodrošina sabiedrisko un mikromobilitāti, ievērojami samazinot privātā autotransporta izmantošanu pilsētas centrā. Šī pieeja ne tikai veicina gaisa kvalitātes uzlabošanu, bet arī rada sociāli pievilcīgas un videi draudzīgas publiskās telpas.

Rīga varētu izmantot "Superbloku" piemēru, ieviešot līdzīgu pieeju, kas apvienotu sabiedriskā transporta, mikromobilitātes un gājēju zonas, lai samazinātu satiksmes sastrēgumus un veicinātu ilgtspējīgus pārvietošanās paradumus.

Galvenie izaicinājumi un iespējas:

- Ceļu infrastruktūra.
- Rīgas pašvaldība atbild par Rīgas ceļu un ielu uzturēšanu un izbūvi 1205 km garumā, kas ik gadu izmaksā aptuveni 23 miljonus EUR. Tādēļ ir būtiski izskatīt pieejamos inovāciju projektus, lai ieviestu apritīgus risinājumus ceļu būvniecībā un uzturēšanā.
- Lai panāktu apritīgu risinājumu iekļaušanu ceļu būvniecībā un uzturēšanā, ciešāk jāsadarbojas ar zinātniskām un pētnieciskām institūcijām, paredzot finansējumu pilotprojektu uzsākšanai, tostarp veicot ekonomiskā pamatojuma aprēķinus.
- Rīgā ir pieejama informācija par mikromobilitātes apkopes un labošanas pakalpojumiem, tomēr tā ir sadrumstalota un iedzīvotājiem nav pieejama viena pārbaudīta vietne.
- Ir pieejami dati par publiskā transporta izmantošanas intensitāti (piemēram, 2022. gadā pārvadāti 74,3 miljoni cilvēku), taču nav pieejami dati par koplietošanas iespējām un lietotāju skaitu.

Rīgas aprites ekonomikas stratēģisko mērķu noteikšanas procesā ir ņemti vērā secinājumi un labā prakse, lai mērķtiecīgi atbalstītu apritīgas ceļu uzturēšanas un izbūves prakses īstenošanu, piemērojot apritīguma principus iepirkumu procesā, kā arī vēršot lielāku sabiedrības uzmanību mikromobilitātes un transporta risinājumu infrastruktūrai un tādējādi ietekmējot iedzīvotāju paradumus izmantot infrastruktūru.

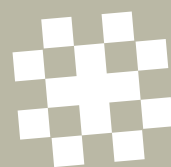
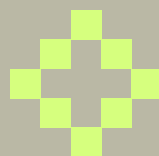

Kopsavilkums:

Nodaļa apskata Rīgas pašvaldības stratēģiskās jomas aprites ekonomikas principu ieviešanai, akcentējot vietējās pārvaldības lomu ilgtspējīgu resursu pārvaldībā. Rīgas pašvaldība izvirzījusi stratēģiskos mērķus vairākās jomās, piemēram, būvniecībā, mobilitātē, enerģētikā un ūdenssaimniecībā, lai veicinātu resursu efektivitāti, apritīgumu un emisiju samazināšanu. Tiek uzsvērtā publiskās ārtelpas uzlabošana, atkritumu apsaimniekošana un sadarbības veicināšana starp pašvaldību, iedzīvotājiem un uzņēmējiem. Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas īstenošana ietver vadlīnijas, sabiedrības izglītošanu un infrastruktūras uzlabošanu (piemēram, aprites ekonomikas centru izveide un modernizēti transporta risinājumi). Nodaļa arī iezīmē Rīgas pieeju sadarbības projektiem, atbalsta instrumentiem un tehnoloģiju ieviešanai, kā arī norāda uz nepietiekamu sabiedrības informētību un koordināciju starp nozarēm. Salīdzinājumā ar citu Eiropas pilsētu labās prakses piemēriem, Rīgai vēl jāpildinveido apritīgas būvniecības, transporta un enerģētikas risinājumi, piemēram, attīstot materiālu bankas, ieviešot gudro tehnoloģiju apgaismojumu vai stiprinot industriālo simbiozi. Turpmāko pasākumu prioritātes ietver normatīvo regulējumu uzlabošanu, mērķtiecīgu sabiedrības iesaisti un finansiālu stimulu radīšanu apritīguma veicināšanai.

4. NODAĻA

Ilgtermiņa vīzija Rīgas valstspilsētas pašvaldībai pārejā uz aprites ekonomiku līdz 2040. gadam

4.1. Vizija

Vizija ir organizācijas attīstības galveno virzienu un būtības kompass gan darbiniekiem, gan klientiem, gan sadarbības partneriem, gan arī visai sabiedrībai. Vizija sniedz vadlīnijas par pamata darbības virzieniem un vērtībām, kas jāaizsargā un virzieniem, kurus nākotnē jāuzlabo.

Vizija

Rīga kļūst par modernu aprites ekonomikas inovāciju sākumpunktu, kas atbalsta jaunu tehnoloģiju, infrastruktūras un uz resursu atgriešanu aprītē vērstu procesu izstrādi, kā arī nodrošina planetāro robežu ievērošanu. Tādējādi Rīga kalpo par iedvesmas avotu citām Latvijas pašvaldībām un veicina Latvijas resursu produktivitāti.

4.2. Stratēģiskais mērķis un politikas rezultāti

Lai sasniegtu izvirzīto stratēģisko aprites ekonomikas veicināšanas mērķi, stratēģija tiek realizēta, sadalot pašvaldības atbildības jomas trīs vēlamajos politikas rezultātos. Šajā nodaļā ir norādīti politikas rezultātu mērāmie rādītāji un mērvienības, bāzes gads un tā vērtība, mērķa gada vērtība 2040. gadam, kā arī informācija par datu avotiem. Viens no stratēģijas ieviešanas priekšnosacījumiem ir izveidot datu infrastruktūru un uzsākt sistēmisku datu apkopošanu. Tas nodrošinās maksimālu mērījumu precizitāti un iespēju tos attiecīgi pārskatīt un papildināt katrā stratēģijas pārskata periodā.

Mērķis

Resursu atgriešana aprītē un to aprītīga izmantošana Rīgas valstspilsētā

Saskaņā ar Latvijas aprites ekonomikā definētajiem rezultativajiem rādītājiem, izvirzīti galvenie rezultātu mērīšanas rādītāji Rīgas valstspilsētā (skat. 2. tabulu).

2. tabula

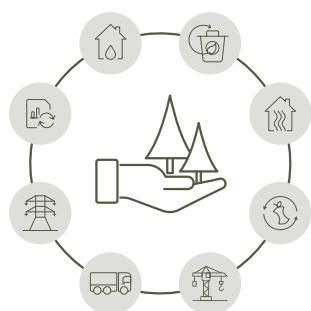
Rezultatīvais rādītājs	Mērvienība	Bāzes gads	Mērķis*	Datu avots
Resursu atgriešana aprītē un aprītīga izmantošana Rīgas valstspilsētā				
Pieaudzis materiālu apritīgums Rīgas valstspilsētā	%	2024	↑	CSP
Resursu produktivitāte Rīgas valstspilsētas teritorijā	EUR; kg	2024	↑	CSP
Materiālu apritīgums (kopējo izmantoto materiālu attiecība pret otrreizēji izmantotajiem materiāliem)	%	2024	↑	CSP
Pirmreizējo materiālu īpatsvars no kopējā materiālu apjoma (ūdens, siltums, būvmateriāli, u. c.)	kg; m ³ ; t	2024	↓	CSP
Otrreizēji izmantojamo materiālu īpatsvars (ūdens, siltums, būvmateriāli, u. c.)	kg; m ³ ; t	2030	↑	CSP

* Bāzes vērtības 2026. gadam REA plāno noteikt periodā no 2027. gada janvāra līdz maijam, kā arī plānots izvirzīt mērķus 2030. un 2040. gadam.

Dati par Rīgas valstspilsētu pēc šādiem kritērijiem līdz šim nav tikuši apkopoti, analizēti un uzkrāti. Lai noteiktu precīzus mērķus un bāzes gadu atskaitei par progresu, REA sadarbībā ar CSP un pašvaldības iestādēm plāno veikt datu kopu identifikāciju, pieprasījumu un atsevišķas uzskaites izveidi.

Politikas mērķa sasniegšanas stratēģiskie virzieni un rezultāti

AE 1. Rīgas iedzīvotājs lieto aprites ekonomiku atbalstošu infrastruktūru un iesaistās aprites ekonomikas īstenošanā

Rīgas valstspilsēta veido infrastruktūru un pakalpojumus, kas atbalsta un motivē rādniekus kļūt atbildīgākiem pret vidi un iesaista tos pārejā no lineāras ekonomikas uz aprites ekonomiku. Šīs prakses ieviešana tiek veicināta, valstspilsētai aktīvi nodrošinot informācijas pieejamību un aktivitātes, kas palīdz un motivē iedzīvotājus mainīt un pielāgot to uzvedības modeļus un paradumus.

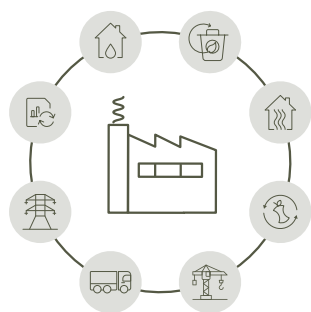
- AE 1.1. Rīgas iedzīvotājs un uzņēmējs lieto aprites ekonomiku atbalstošu infrastruktūru;
- AE 1.2. Iedzīvotāji izprot aprites ekonomikas principus un iesaistās to īstenošanā;
- AE 1.3. Aprites ekonomikas punktu izveide – aprites ekonomikas prakses vietu kartēšana un plānošana Rīgas teritorijā (apkaimēs, kur nepieciešams šķīrot atkritumus, veidot darbnīcas, nodrošināt labošanas pakalpojumus, maiņas punktus, attīstīt "Sadarbības" dažādu lietu pārveidei vai atjaunošanai).

3. tabula

Nr. p. k.	Rezultatīvais rādītājs	Mērvienība	Bāzes gads	Mērķis*	Datu avots
AE 1.1.	Rīgas iedzīvotājs lieto aprites ekonomiku atbalstošu infrastruktūru				
	Pieaugusi sabiedrības izpratne un līdzdalība aprites ekonomikas ieviešanā (uzvedības maiņa)	%	2024	↑	Aprites ekonomikas indekss vai cits uzvedības maiņas mērījums
AE 1.2.	Iedzīvotāji izprot un iesaistās aprites ekonomikas īstenošanā				
	Informatīvie pasākumi	Apmeklētāju un pasākumu skaits	2024	↑	Iekšējais avots – REA
	Informatīvie materiāli	Skaits	2024	↑	REA mājas lapa, FB konts
	Interneta vietnes par aprites ekonomiku izveide	Vietnes apmeklētāju skaits	2024	↑	REA mājas lapa, FB konts
	Paraugdemonstrācijas vai pilotprojekti	Skaits	2023	↑	Iekšējais avots – REA
AE 1.3.	Aprites ekonomikas punktu tīkls				
	Aprites ekonomikas prakses punktu koncepta izstrāde un pilota punkta izveide	Vienība	2024	↑	Saite uz REA aprites ekonomikas telpu "Sadarbība" un koncepta prezentāciju

* Bāzes vērtības 2026. gadam REA plāno noteikt periodā no 2027. gada janvāra līdz maijam, kā arī plānots izvirzīt mērķus 2030. un 2040. gadam..

AE 2. Pašvaldība apritīgi apsaimnieko savā rīcībā esošos resursus

Rīgas valstspilsētas pārziņā esošajā infrastruktūrā (nekustamie īpašumi, ceļi, industrializācijai paredzētās teritorijas) un resursu pārvaldībā plānots ieviest apritīguma principus. Piemēram, izmantojot atbilstošus publiskā iepirkuma vai pašvaldības noteikto principu/ vadlīniju kritērijus, lai panāktu lietu un materiālu atkārtotu izmantošanu, labošanu, atjaunošanu un efektīvu izlietojumu vai lietošanas pārplānošanu.

- AE 2.1. Pašvaldība apritīgi apsaimnieko savā rīcībā esošos resursus;
- AE 2.2. Aprites ekonomikas principu piemērošana publisku ārtelpu un nekustamo īpašumu apsaimniekošanā;
- AE 2.3. Pašvaldības rīcībā esošo resursu apritīga izmantošana, t. sk. nodrošinot publiskos iepirkumus un kultūras pasākumus;
- AE 2.4. Publiski pieejami dati par aprites ekonomiku.

4. tabula

Nr. p. k.	Rezultatīvais rādītājs	Mērvienība	Bāzes gads	Mērķvirziens*	Datu avots
AE 2.1.	Pašvaldība apritīgi apsaimnieko un pārvalda savā ricībā esošos resursus				
	Pieaudzis materiālu apritīgums pašvaldības pārvaldītajā infrastruktūrā	%	2024	↑	lekšējais avots – REA sadarbībā ar kompetentajām iestādēm
	Ūdens resursu apritīga izmantošana pašvaldībā un tās iestādēs (piemēram, lietusūdens uzkrāšana un izmantošana)	m ³	2024	↑	lekšējais avots – Rīgas valstspilsētas Mājokļu un vides departaments (MVD), pašvaldības kapitālsabiedrības
	Enerģijas resursu apritīga izmantošana pašvaldībā un tās iestādēs (piemēram, enerģijas zudumu lietderīga izmantošana un mazināšana)	kWh	2024	↑	lekšējais avots – MVD, pašvaldības kapitālsabiedrības
	Siltuma atlikumu izmantošana pašvaldībā un tās iestādēs (piemēram, rekuperācija, kaskadēšana)	MWh	2024	↑	lekšējais avots – MVD, pašvaldības kapitālsabiedrības
	Materiāltechnisko resursu apritīga izmantošana pašvaldībā un tās iestādēs (piemēram, pašvaldības īres dzīvokļi)	vienības	2024	↑	lekšējais avots – MVD
AE 2.2.	Aprites ekonomikas principu piemērošana publisku ārtelpu un nekustamo īpašumu apsaimniekošanā				
	Aprites ekonomikas principu ievērošana iepirkumos	Projektu skaits (ēkas, ārtelpa un ceļu būve); km; m ²			Rīgas valstspilsētas Īpašuma departaments (ĪD) un Rīgas Nami
	Teritorija, kas veltīta industriālās simbiozes parkiem, vai pilotvietas apritīgiem risinājumiem	ha	2024	↑	Pilsētas attīstības departaments (PAD), REA
	Vienreiz lietojamo preču iepirkšanas apjoms	EUR	2022	↓	REA sadarbībā ar kompetentajām iestādēm
	Šķiroto atkritumu apjoms (uz vienu pašvaldības darbinieku)	kg (proporcionāli no kopējiem savāktajiem atkritumiem)	2027	↑	REA sadarbībā ar kompetentajām iestādēm
	Apsaimniekotājam uz pārstrādi nodotais atkritumu apjoms (uz vienu pašvaldības darbinieku)	kg (proporcionāli no kopējiem savāktajiem atkritumiem)	2027		

Nr. p. k.	Rezultatīvais rādītājs	Mērvienība	Bāzes gads	Mērķvirziens*	Datu avots
AE 2.3.	Pašvaldības rīcībā esošo resursu apritīga izmantošana, t. sk. nodrošinot publiskos iepirkumus un kultūras pasākumus				
	Telpu koplietošana	m ²	2024	↑	Iekšējais avots – REA sadarbībā ar kompetentajām iestādēm
	Neizmantoto telpu samazinājums	m ²	2024	↑	Iekšējais avots – ĪD, pašvaldības kapitālsabiedrības
	Pašvaldības iekšējās saimniecības materiālu apjomu simbioze	Iesaistīto uzņēmumu skaits; ietaupīto materiālu apjoms; kg; t	2024	↑	Iekšējais avots – REA sadarbībā ar kompetentajām iestādēm
	Apritīgi (notikušie) iepirkumi	Iepirkumu skaits (kādā jomā veikts iepirkums iepirkuma summa, iepirkumu skaits, noslēgtie līgumi un iepirkumi, kas noslēgušies bez rezultāta); EUR	2024	↑	REA sadarbībā ar kompetentajām iestādēm
	Aprites ekonomikas projektiem piesaistītie ārējie līdzekļi	Projektu skaits; EUR	2024	↑	REA projektu apkopojums no Rīgas pašvaldības
AE 2.4.	Publiski pieejami dati par aprites ekonomiku				
	Visus ar aprites ekonomiku saistītos datus sistemātiski apkopo REA un tie tiek regulāri publicēti	Datu kopas; lietotāju skaits	2024	↑	Aprites ekonomikas publisko datu bāze (vismaz REA mājaslapā); REA sadarbībā ar pašvaldības departamentiem un CSP.

* Bāzes vērtības 2026. gadam REA plāno noteikt periodā no 2027. gada janvāra līdz maijam, kā arī plānots izvirzīt mērķus 2030. un 2040. gadam.

AE 3. Rīga ir piemērota izaugsmes un attīstības vieta uzņēmējiem, kas piemēro aprites ekonomikas principus.

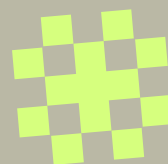
Rīga kļūst par Latvijas aprites ekonomikas centru un uzņēmējdarbības atbalsta sākumpunktu, piesaistot investīcijas un uzņēmumus, kas vērsti uz aprites ekonomikas prakses pielietošanu biznesa modelī un apritīgumu veicinošu projektu realizāciju, kā arī aprites ekonomikas principu ieviešanu pašvaldības kapitālsabiedrībās.

5. tabula

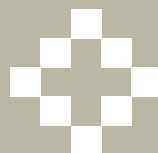
Nr. p. k.	Rezultatīvais rādītājs	Mērvienība	Bāzes gads	Mērķvirziens*	Datu avots
AE 3	Rīga ir piemērota vieta augt un attīstīties uzņēmējiem, kas piemēro aprites ekonomikas principus				
	Mikromobilitātes pakalpojumu izmantošana	Lietotāju skaits; km	2024	↑	Centrālā statistikas pārvalde (CSP)
	Zaļie patenti	Skaits	2024	↑	Patentu reģistrs
	Ārējā finansējuma projektu skaits	Skaits; EUR	2024	↑	REA
	Ar aprites ekonomiku saistīti hakatoni	Skaits	2024	↑	REA
	Industriālās simbiozes projekti pašvaldības kapitālsabiedrībās un privātajā sektorā	Skaits; EUR	2024	↑	REA

* Bāzes vērtības 2026. gadam REA plāno noteikt periodā no 2027. gada janvāra līdz maijam, kā arī plānots izvirzīt mērķus 2030. un 2040. gadam.

5. NODAĻA

Stratēģijas ieviešana un uzraudzība

5.1. Komunikācija un sadarbība ar iekšējām un ārējām ieinteresētajām pusēm Stratēģijas īstenošanai

Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas izstrādes procesā tika iesaistītas dažādas ieinteresētās puses, kā arī rīcības plāna projekta gatavošanas procesā tika izveidota pastāvīga sadarbība starp REA un Rīgas valstspilsētas iekšējām un ārējām ieinteresētajām pusēm. Stratēģijas īstenošanas procesā ar katru no pusēm tiks uzturēts un turpināts dialogs, un tās tiks iesaistītas stratēģijas starprezultātu pārskatīšanas procesā.

5.2. Stratēģijas ieviešana un uzraudzība

Ar Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas ieviešanu saistītais jautājumu loks ir visaptverošs un mērķu sasniegšanā paredz ne vien dažādu departamentu iesaisti, bet arī apņemšanos virzīt tiesību aktu grozījumus pašvaldības un nacionālajā līmenī un mērķu sasniegšanai paredzētā finansējuma piešķiršanu. Analizējot citu valstu pieredzi, visefektīvākais veids kā nodrošināt stratēģijas ieviešanu ir trīs līmeņu koordinācija: atbalsts stratēģijas realizēšanai politiskā līmenī, izpildvaras iesaiste un uzraudzība taktiskās realizācijas līmenī.

Rīgas domē darbojas dažādas komitejas, no kurām piemērotākā komiteja Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas ieviešanas uzraudzībai ir Mājokļu un vides komiteja, kas var politiski uzraudzīt un atbalstīt dažādu izmaiņu virzību stratēģijas ieviešanas procesā. Izpildvaras līmenī šī atbildība ir piekritīga izpilddirektoram, bet taktiskās realizācijas līmenī – REA, kas ir saturiski atbildīgā iestāde par aprites ekonomikas tematikas īstenošanu pašvaldībā.

Politiskās iesaistes koordinācija

Rīgas domē politisko iesaisti un dažādu tematisko jautājumu koordināciju īsteno ar domes komiteju starpniecību. Katrai komitejai ir noteikts tēmu loks, izvirzīts mērķis un deleģēti atbildīgie deputāti. Par klimata politiku, pilsētas atkritumu saimniecības un vides politikas jautājumiem atbild Rīgas domes Mājokļu un vides komiteja⁶⁴. Tā nodrošina arī REA darbības politisko pārraudzību. Lai īstenotu Rīgas aprites ekonomikas stratēģiju, Rīgas domes Mājokļu un vides komitejas kompetences aprakstā jāveic grozījumi, iekļaujot atsevišķu atbildības tēmu: "Aprites ekonomikas veicināšana". Vienlaikus nepieciešams nodrošināt politisko iesaisti stratēģijas uzraudzībā, rosināt izmaiņas, kā arī pieņemt lēmumus par aprites ekonomikas stratēģijas izvirzīto mērķu un rīcības plānā noteikto rīcību ieviešanu.

⁶⁴ <https://www.riga.lv/lv/strukturvieniba/majoklu-un-vides-komiteja>

Politiskās iesaistes iespējas

Katra pašvaldības domes sasaukuma laikā, papildus jau pastāvošām komitejām, deputātiem ir iespēja veidot dažādas darba grupas, lai sniegtu politisko atbalstu tēmu virzībai pašvaldības izpildvarā un sabiedriskajā telpā.

Piemērs. Šobrīd Rīgas domē darbojas vairākas darba grupas, tostarp, Klimatneitralitātes darba grupa un Atkritumu samazināšanas un apsaimniekošanas darba grupa⁶⁵. Klimatneitralitātes darba grupa plāna ieviešanas ietvaros darbojas kā uzraugs, nodrošinot, ka visas apakšgrupas īsteno plānotās aktivitātes, koordinējot turpmākās sadarbības iespējas, kā arī organizējot papildus diskusijas par pasākumiem, par kuru īstenošanu nav panākta vienošanās kādā no apakšgrupām. Šobrīd Klimatneitralitātes darba grupa nav aktīva.

Ja aprites ekonomikas risinājumi kļūs par Rīgas klimatneitralitātes sasniegšanas politisko prioritāti, tad politiskās atbildības stiprināšanai būtu nepieciešams izveidot aprites ekonomikas darba grupu, jo, balstot klimatneitralitātes mērķu sasniegšanu vienīgi uz CO₂ samazināšanas pasākumiem, tiks ierobežotas iespējas tos sasniegt. Darba grupas izveide ir būtisks priekšnoteikums iespējai detalizēti apspriest strukturāla, tiesiska un praktiska rakstura pārmaiņas un radošus priekšlikumus.

Galvenie darba grupas uzdevumi būtu:

- virzīt attiecīgo aprites ekonomikas jautājumu ar skaidrojumu par tā ietekmi uz klimatneitralitāti un atbilstību izvirzītajiem Rīgas klimatneitralitātes mērķiem;
- sniegt priekšlikumus atbildīgajai komitejai par nepieciešamajiem resursiem, tostarp par finansējumu, kas nepieciešams aprites ekonomiku veicinošu pasākumu īstenošanai;
- nepieciešamības gadījumā deleģēt pasākumu izpildi citām pašvaldības institūcijām (rīcības plānā noteiktie pasākumi vai papildus rīcības plānam nepieciešamie pasākumi, kas palīdzēs sasniegt mērķi efektīvāk);
- sniegt informāciju par nepieciešamajām izmaiņām normatīvajos aktos, lai Rīga attiecīgajā sektorā / tēmā sasniegtu aprites ekonomikas mērķus;
- ieteikt pasākumus un aktivitātes Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas uzlabošanai.

Lai koordinētu Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas politisko iesaisti, iespējams izmantot esošo Mājokļu un vides komiteju vai arī veidot atsevišķu domes komisiju, kas izskatīs aprites ekonomikas stratēģisko mērķu ieviešanai nepieciešamo investīciju plānošanu un piešķiršanu. Atkārtoti jāuzsver, ka izveidotā stratēģijas vīzija paredz, ka Rīga kļūs par modernu aprites ekonomikas inovāciju starta punktu, sniedzot atbalstu jaunu tehnoloģiju, infrastruktūras un uz resursu atgriešanu aprītē vērstu procesu izstrādē, un nodrošinās planetāro robežu ievērošanu, lai ļautu Rīgai kļūt par iedvesmas avotu citām Latvijas pašvaldībām un tādējādi veicinātu Latvijas resursu produktivitāti.

Bez politiskā atbalsta un pietiekama finansējuma, pastāv risks nenasniegt iepriekš minēto vīziju un ar to saistītos mērķus.

Iesaiste augstākajā politiskās vadības līmenī

Ja domes vicemēru amati saglabās esošās komiteju tematiskās prioritātes, tad vicemēram ar uzņēmējdarbības un inovāciju veicināšanas mandātu būtu ieteicams esošajām atbildības jomām pievienot arī aprites ekonomiku. Līdzīga prakse pašlaik tiek īstenota arī citu pilsētu stratēģiju politiskās uzraudzības piemēros (Prāga un Tallina). Šādas izmaiņas var iniciēt Rīgas domes deputāti, savukārt pamatojumu pēc pieprasījuma sagatavo REA.

⁶⁵ <https://www.riga.lv/lv/darba-grupas>

Izpildvaras iesaistes koordinācija

Par stratēģijas ieviešanu un uzraudzību atbildīgā iestāde ir REA, kas ir pakļauta Rīgas valstspilsētas izpilddirektoram⁶⁶. Izpilddirektors atbilstoši savai kompetencei koordinē pašvaldības iestāžu darbu, tostarp uzraugot REA darbību un Rīgas apriņķa ekonomikas stratēģijas mērķu izpildi. Izpildvaras iesaiste ir kritiski svarīga Rīgas apriņķa ekonomikas stratēģijas mērķu realizācijā, jo tie saistīti ar pašvaldības turpmāko darba organizāciju, piemēram, veicot publiskos iepirkumus, rīkojoties ar resursiem vai veidojot inovāciju atbalsta programmas pašvaldību kapitālsabiedrībām.

Taktiskās izpildes un komunikācijas koordinācija

Stratēģijas mērķu un izrietošo rīcības plānu koordinēšanai un ieviešanai REA iesaka uzlabot esošo vai veidot jaunu platformu, kas, saskaņā ar citām realizētajām aktivitātēm, nodrošinātu gan iekšējās rīcības koordināciju un komunikāciju, gan ārējo saziņu ar iedzīvotājiem.

REA uzdevums ir sadalīt stratēģijas izvirzītos mērķus rīcībās ar izmērāmiem rādītājiem dažādos pašvaldības departamentos pēc to tematiskās vai rīcībpolitiku uzraudzības / pārvaldības vai funkciju piekritības, lai Rīgas apriņķa ekonomikas stratēģija kļūtu par horizontālu un dažāda veida saimniecisku darbību neatņemamu sastāvdaļu (tostarp plānošanas un lēmumu pieņemšanas jomās).

Ņemot vērā apriņķa ekonomikas horizontālo ietekmi un dažādus procesus, kas jāsasaista un jāizmaina sistēmiski, REA priekšlikums būtu, piemēram, izveidot starpinstitūciju koordinācijas darba grupu, kuras galvenais uzdevums būtu koordinēti veikt stratēģijā izvirzītos priekšdarbus datu apkopošanā un rīcības plānā paredzēto aktivitāšu ieviešanā, efektīvi plānojot izmaiņas un izslēdzot procesu dublēšanos.

Stratēģisko mērķu sasniegšanā un atsevišķu rīcības plāna pasākumu ieviešanā nepieciešams iesaistīt ne tikai pašvaldības lēmēj institūcijas, bet arī valdību, atbildīgās ministrijas, finanšu tirgus dalībniekus un citas ieinteresētās personas. Mērķis ir izveidot saskaņotāku apriņķa ekonomikas politikas ietvaru un veidot savstarpējas saiknes un komunikāciju starp galvenajiem lēmumu pieņēmējiem.

Lai šī sadarbība būtu cieša un strukturēta, REA rosina veidot jaunus sadarbības mehānismus starp galvaspilsētas un valsts pārvaldes attiecīgajām institūcijām. Sadarbības formāts var būt gan memorands, gan formālas regulāras tikšanās ar kopīgu sadarbības mērķi. No Rīgas domes puses galvenie virzītājspēki būtu Rīgas vicemērs uzņēmējdarbības un inovāciju veicināšanas jautājumos, Rīgas domes Mājokļu un vides komitejas vadītājs, Rīgas domes Mājokļu un vides departaments un REA vadītājs, savukārt no valsts puses – Klimata un enerģētikas ministrijas un Ekonomikas ministrijas pārstāvji valsts sekretāru, to vietnieku vai departamentu līmenī.

Stratēģijas uzraudzība

REA, kā atbildīgā iestāde par stratēģijas mērķu izpildi, reizi gadā (līdz 1. jūnijam) pārskata stratēģiskos mērķus un starprezultātus, kā arī sagatavo ziņojumu par stratēģijas izpildes progresu. Ziņojums tiek izskatīts un apstiprināts Mājokļu un vides komitejā un iesniegts izpilddirektoram.

Katra pārskata sagatavošanas procesā, saņemot aktuālo informāciju, REA var noteikt jaunus mērāmos mērķus. Jāņem vērā, ka vairāki Rīgas apriņķa ekonomikas stratēģijas mērķi ir bez konkrēti izmērāmiem mērķrādītājiem, tiem nav definēts bāzes gads vai pieejami datu avoti. Viens no pirmajiem REA uzdevumiem sadarbībā ar ārējām un iekšējām ietekmes pusēm (tostarp Centrālo statistikas pārvaldi) ir strādāt pie šo mērķrādītāju datu apkopošanas, un attiecīgi veikt korekcijas jau pirmajā gadā pēc Rīgas apriņķa ekonomikas stratēģijas apstiprināšanas.

⁶⁶ <https://likumi.lv/ta/id/345024-rigas-valstspilsetas-pasvaldibas-nolikums>

5.3. Risku analīze stratēģijas ieviešanai

Rīgas apriņķa ekonomikas stratēģijas ieviešanas procesā par riskiem tiek uzskatītas dažādu nelabvēlīgu apstākļu sakritības vai notikumi, kas var ietekmēt stratēģijas mērķu sasniegšanu. Vadot šos riskus, mēs mazinām vai novēršam ar stratēģijas ieviešanu saistītos šķēršļus un nākotnes izaicinājumus.

Riski tika vērtēti ņemot vērā šādas risku kategorijas un to skaidrojumu:

6. tabula

Risku vērtēšanas kritēriji

Riska ietekme uz stratēģiju	
● Augsta	Ietekmē vairāk nekā 80 % plānoto stratēģisko mērķu un rīcības plānu.
● Vidēja	Ietekmē 40–79 % plānoto stratēģisko mērķu un rīcības plānu.
● Zema	Ietekmē mazāk nekā 39 % plānoto stratēģisko mērķu un rīcības plānu.

Riska iestāšanās varbūtība	
● Augsta	Indikācijas par riska iestāšanos ir apzinātas, skaidri definētas vai balstītas iepriekšējā pieredzē.
● Vidēja	Indikācijas par riska iestāšanos ir apzinātas, taču ir uzsākti pasākumi šī riska mazināšanai.
● Zema	Indikācijas par riska iestāšanos ir teorētiskas, vai arī risks ir viegli vadāms, tādēļ tā ietekme ir minimāla.

7. tabula

Rīgas apriņķa ekonomikas stratēģijas ieviešanas riski

Riska veids	Riska apraksts	Riska ietekme uz stratēģijas izpildi (zema, vidēja, augsta)	Riska iestāšanās varbūtība (zema, vidēja, augsta)
Operatīvie riski	Dažādu Rīgas pašvaldības struktūrvienību darbinieku zemā kompetence, izpratne un nepietiekamā ieinteresētība apgrūtinā iespēju ieviest apriņķa ekonomikas pasākumus.	● Vidēja	● Zema
	Projekti, kas skar apriņķa ekonomikas tēmas, netiek koordinēti no REA puses, radot risku sistemātiskai izvirzīto stratēģijas mērķu ieviešanai.	● Zema	● Vidēja
Finanšu riski	Rīgas domes deputāti nepiešķir stratēģijas mērķu sasniegšanai paredzēto finansējumu tām aktivitātēm, kurām tas ir kritiski nepieciešams – tādējādi nepietiekama finansējuma dēļ realitātē atšķiras (atpaliek) no stratēģijas vīzijas, ko apņēmusies sasniegt REA.	● Augsta	● Augsta
	Pašvaldības kapitālsabiedrības nerod iespēju realizēt apriņķa ekonomikas projektus finanšu nepieejamības dēļ, attiecīgi nesasniedzot nevienu no izvirzītajiem stratēģijas mērķiem.	● Vidēja	● Vidēja

Riska veids	Riska apraksts	Riska ietekme uz stratēģijas izpildi (zema, vidēja, augsta)	Riska iestāšanās varbūtība (zema, vidēja, augsta)
Tiesiskie riski	Aprites ekonomikas risinājumu ieviešanai paredzētais tiesību aktu regulējums netiek mainīts, attiecīgi izvirzītie stratēģiskie mērķi (tādās jomās kā būvniecība, pašvaldības resursu apritīga izmantošana u. c.) nav reāli sasniedzami.	● Augsta	● Vidēja
Politiskie riski	Klimata neitralitātes mērķu sasniegšanai Rīgas valstspilsētā zūd politiskais atbalsts.	● Augsta	● Vidēja
Ilgtermiņa riski	Kompetences zudums vai zināšanu pārneses nenodrošināšana var ietekmēt aprites ekonomikas iniciatīvu politisko un rīcību izpildes pēctecību.	● Vidēja	● Vidēja

Veicot risku novērtējumu, REA ir būtiski jāstrādā pie Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas finansējuma pieejamības, izmantojot stratēģijas pamatojumā aprakstītās finanšu iespējas, kā arī lobējot stratēģijas būtisko ietekmi uz Rīgas klimata neitralitātes sasniegšanas mērķiem. Ir svarīgi panākt sistemātisku finansiālu atbalstu projektiem, kas vērsti uz resursu atgriešanu aprītē. Lai nodrošinātu turpmāku risku vadību, REA uzdevums ir noteikt atbildīgo iestādi, personu vai grupu un izstrādāt pasākumu kopumu katra minētā riska vadībai.

Realizējot Rīgas aprites ekonomikas stratēģiju, būs nepieciešams veikt dažādu iekšējo politiku pārskatīšanu, t. sk. darba organizāciju pašvaldībā. Šajā posmā ikviens politikas plānošanas dokuments tiek skatīts, lai izvērtētu vai politikas ietekmes objekts atstāj iespaidu uz makroekonomisko un uzņēmējdarbības vidi, administratīvo slogu un ar to saistīto izmaksu apjomu, sociālo aspektu, vidi un teritoriju attīstību, valsts un pašvaldību budžetiem, pārvaldes iestāžu funkcijām un cilvēkresursiem, tiesību normu sistēmu un Latvijas starptautiskajām saistībām, kā arī uz cilvēktiesībām, jo īpaši fizisku personu tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību (personas datu apstrāde).

Jānorāda, ka Rīgas aprites ekonomikas stratēģija ietekmē visus iepriekš minētos aspektus. Neskatoties uz to, ka īstermiņā šī ietekme var tikt uzskatīta par negatīvu, ilgtermiņā Rīgas aprites ekonomikas stratēģijas ietekme būs vērtējama kā pozitīva, ar potenciālu radīt papildus pievienoto vērtību katram no augstāk minētajiem aspektiem. Pēc precīzas datu kopu noteikšanas un rīcības plāna izstrādāšanas, būs iespējams identificēt, kā katrs mērķis ietekmē katru no aspektiem.